

16+

Чуць
голас
дзяржавы
стар. 4

Вечна жывы,
вечна
малады
стар. 5

Час
фестывальных
вынікаў
стар. 12-13

Трапіць у мінулую эпоху...

Фрагмент экспазіцыі музейнага комплексу.

Адзіны ў нашай краіне Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і побыту, што ўяўляе сабой музейны комплекс, а дакладней вёску з помнікаў дойлідства XVII—XX стагоддзяў, якія адлюстроўваюць побыт некалькіх этнаграфічных рэгіёнаў — Цэнтральнай Беларусі, Паазер'я і Падняпроўя, Панямоння, Заходняга і Усходняга Палесся — неўзабаве адзначыць сваё 45-годдзе.

Гэта этнаграфічны музей пад адкрытым небам, альбо музей-скансэн. Установы такога тыпу — адна з формаў захавання і паказу помнікаў гісторыі і культуры ў асяроддзі, бліжэй да натуральнага. Музей дэманструе традыцыйную культурную спадчыну ў адзінстве яе рэгіянальных і лакальных асаблівасцей і з'яўляецца этнаграфічным комплексам рэспубліканскага значэння. Важны элемент — ландшафт.

Унікальны комплекс размясціўся недалёка ад сталіцы, паміж вёсачкамі Азярцо і Строчыца, на беразе ракі Пціч. Сярод музейных аб'ектаў — царква, царкоўна-прыходская школа, млын, свіран, карчма, кузня, лазня, сялянскія хаты і іншыя пабудовы — агулам іх каля сарака. І суайчыннікі, і наведвальнікі з іншых краін едуць сюды, каб зазірнуць у гісторыю Беларусі і ўявіць традыцыі і жыццёвы ўклад людзей з даўно мінулай эпохі.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народную артыстку Беларусі Марыю Захарэвіч з юбілеем. «Вы па праве належыце да плеяды выдатных дзеячаў айчынай культуры, чыя творчасць прайшла выпрабаванне часам і стала эталонам прафесійнага майстэрства, — адзначана ў віншаванні. — Усё ваша жыццё непарыўна звязана з Нацыянальным акадэмічным тэатрам імя Янкі Купалы. Спектаклі з вашым удзелам заваявалі шчырую любоў і ўдзячнасць некалькіх пакаленняў гледачоў. Сёння вы захоўваеце назапашаныя часам найлепшыя тэатральныя традыцыі і паспяхова перадаеце свой багаты вопыт таленавітай моладзі».

● Кіраўнік дзяржавы таксама павіншаваў народнага артыста Расіі Яўгена Міронава з 55-годдзем і падкрэсліў, што ў Беларусі яго ведаюць і любяць як надзвычай адоранага акцёра, майстра кіно і сцэны, які стварае незабыўныя вобразы сваіх герояў. «Няхай ваша мастацтва, а таксама грамадскія стваральныя ініцыятывы заўсёды служаць высакароднай мэце ўмацавання дружбы і культурных сувязей паміж народамі нашых краін», — адзначыў беларускі лідар.

Спачыванне. Аляксандр Лукашэнка накіраваў спачыванне родным і блізкім народнага артыста СССР Уладзіміра Навумава. «Пайшоў з жыцця таленавіты рэжысёр і сцэнарыст. Яго творчасць стала неацэнным укладам у развіццё савецкага і расійскага кінематографа, атрымала ўсенародную любоў і павагу калег», — гаворыцца ў спачыванні. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што ў Беларусі Уладзіміра Навумава высока цанілі і паважалі за высокае прафесійнае майстэрства і адданасць справе.

Прыярытэты. У рабоце з моладдзю трэба адыхоўвацца ад фармалізму, спрабаваць размаўляць з ёй на блізкай, зразумелай мове. Такую думку выказаў журналістам кіраўнік Адміністрацыі Прэзідэнта Ігар Сяргянка падчас выязнога пасяджэння калегіі Адміністрацыі Прэзідэнта па пытаннях рэалізацыі маладзёжнай палітыкі, перадае БелТА. Ён звярнуў увагу: калі сёння ў Беларусі не будуць працаваць з моладдзю, то знойдуцца іншыя, хто гэта зробіць. «Не сакрэт, што многія маладыя людзі едуць на вучобу ў Польшчу, Расію, — прывёў прыклад Ігар Сяргянка. — Гэта таксама тэма, якая патрабуе вырашэння не ў плане забарон, а ў плане павышэння ўзроўню адукацыйнага працэсу, яго прывабнасці ў нашай краіне».

Узнагарода. У Віцебску павіншавалі ансамбль танца, музыкі і песні «Талака» абласной філармоніі. Гэты калектыў за шматгадовую плённую працу, высокі прафесіяналізм і значны ўклад у рэалізацыю дзяржаўнай культурнай палітыкі ўдастоены Ганаровай граматы Адміністрацыі Прэзідэнта, паведамляе БелТА. Узнагароду калектыву ўручыў памочнік Прэзідэнта — інспектар па Віцебскай вобласці Анатоль Ліневіч.

Літаратура. На конкурс маладых літаратараў Саюзнай дзяржавы «Мост дружбы» былі паддадзены сур’ёзныя творы з глыбокім унутраным зместам, адначасова на меснік Дзяржаўнага сакратара — член Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы Віктар Сірэнка падчас цырымоніі ўзнагароджвання пераможцаў спаборніцтва. Заснавальнікам конкурсу выступае Пастаянны Камітэт Саюзнай дзяржавы пры падтрымцы Інстытута сусветнай літаратуры імя М. Горкага РАН, саюзы пісьменнікаў дзвюх краін, а таксама Нацыянальны прэс-цэнтр Рэспублікі Беларусь. Да ўдзелу запрашаліся маладыя беларускія і расійскія аўтары ва ўзросце 18—30 гадоў з праявістымі творами малой літаратурнай формы: апавяданне, нарыс, эсэ. Пасля папярэдняга адбору на разгляд экспертнага савета было прадстаўлена 45 работ маладых канкурсантаў, у выніку 10 з іх сталі лаўрэатамі. Паводле інфармацыі БелТА, пераможцы з беларускага боку — Паліна Кучук, Раман Казлоўскі, Юлія Макаравіч, Сяргей Кавалёў і Максім Сямёнаў. Лаўрэаты з Расіі — Аліна Асокіна, Лізавета Сафіюліна, Кацярына Багданава, Ефрасіння Капусціна, Ганна Самкова.

Рэгіёны. У вёсцы Варацэвічы Іванаўскага раёна адкрылі музейную экспазіцыю ў адноўленым сядзібным доме Напалеона Орды. Сядзібны дом ва ўрочышчы Чырвоны Двор пачалі аднаўляць у 2009 годзе. У 2019 годзе дзякуючы гранту фонду Прэзідэнта па падтрымцы культуры і мастацтва ўдалося завяршыць будаўніча-мантажныя работы. За кошт мясцовага бюджэту і спонсарскіх сродкаў праведзена музейная экспазіцыя. Пастаянная экспазіцыя расказвае пра жыццё і побыт шляхты сярэдняга дастатку. Пакуль што для наведвання адкрыты 12 залаў, выстаўлена больш за 110 экспанатаў. «Хацелася ўзнавіць аўтэнтыку. Часам былі складанасці, але ў выніку ў нас усё атрымалася. Нам ёсць што раскажаць і паказаць гасцям», — адзначыў БелТА старшыня Іванаўскага райвыканкама Анатоль Ткачук.

Пярэдадзень. У Музеі гісторыі і культуры Наваполацка — навагодняя выстаўка «Стары Новы год», паведамліла ў ўстанове. У экспазіцыі больш за 150 прадметаў побыту, святочная ёлка, навагоднія ёлачныя цацкі 1960—1980-х гадоў, калекцыі старых навагодніх паштовак і іншая аtryбутыка, а яшчэ — фотазона, дзе кожны зможа зрабіць фатаграфію ў савецкім інтэр’еры. Акрамя таго, музей арганізаваў гарадскі конкурс «Навагодні цуд» — удзельнікам прапануюць зрабіць ёлачныя цацкі. Конкурс праходзіць у трох намінацыях: «Зімовая казка», «Беларускія традыцыі» і «Прыз сімпатый» гледачоў.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Растуць юныя таленты

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі падвяло вынікі літаратурнага конкурсу сярод школьнікаў, студэнтаў і моладзі, прысвечанага 130-годдзю з дня нараджэння Максіма Багдановіча.

У творчым спаборніцтве бралі ўдзел больш як 180 юных літаратараў з Мінска і іншых рэгіёнаў Беларусі. На суд журы прадстаўлена звыш 300 твораў рознай тэматыкі: вершы, апавяданні, аповесці, эсэ, казкі, артыкулы, літаратуразнаўчыя даследаванні.

Лаўрэатамі конкурсу сярод юных паэтаў сталі: Валянціна Вандзіч (Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. С. Пушкіна), Вераніка Матусевіч (гімназія № 1 імя Францыска Скарыны, г. Мінск), Ганна Карсюк (Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка). Сярод пачынаючых праявіў найлепшыя прызнаны Ксенія Кузняцова і Арына Навіцкая (Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка), Ягор Чарнышэўскі — ваеннаслужачы з Гродзенскага раёна, Лізавета Міхно (Рэспубліканскае дзяржаўнае вучылішча алімпійскага рэзерву, г. Мінск), Соф’я Ціханова (гімназія № 10, г. Мінск), Ксенія Храмцова і Андрэй Садоўскі (гімназія № 1 імя Францыска Скарыны, г. Мінск). Найлепшыя публіцысты і літаратуразнаўцы — вучні сталічнай гімназіі № 35 Дзіяна Рэкуць, Алеся Парэчына і Алеся Круцёнак.

стасункі

Нізамі Гянджэві: рамантык назаўсёды

Сёлетні год у Азербайджане абвешчаны Годам Нізамі Гянджэві, выбітнага прадстаўніка сусветнай літаратуры і класіка персідскай паэзіі, які жыў і тварыў у XII стагоддзі ў адным з найбуйнейшых гарадоў і культурных цэнтраў Азербайджана — Гянджэ. Эпічная паэзія Нізамі Гянджэві адметная тым, што творца насыціў яе размоўнай мовай і надаў ёй рэалістычны стыль і гісторыка-культурны фон.

Юбілей Нізамі адзначаецца ў розных краінах. З удзелам Пасольства Азербайджанскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь урачыстае святкаванне 880-годдзя магутнага майстра слова, паэта-рамантыка і мысліцеля адбылося нядаўна і ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Адкрыла літаратурна-музычную імпрэзу генеральны дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Аксана Кніжнікава. Яна зрабіла экскурс у гісторыю супрацоўніцтва паміж кніжніцамі Беларусі і Азербайджана. Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Азербайджанскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Ульві Бахшаліёў выказаў спадзяванне на паглыбленне стасункаў

Нізамі Гянджэві.

нашых краін у культурнай, навуковай і творчай сферах.

Дырэктар Нацыянальнага музея азербайджанскай літаратуры імя Нізамі Гянджэві, дэпутат парламента Азербайджанскай Рэспублікі, доктар філалагічных навук, прафесар Рафаэль Гусейнаў распавёў аб жыцці паэта і паслядоўніка яго творчасці. Ён перадаў у бібліятэку кнігі класікаў азербайджанскай літаратуры.

Пра тое, на чым трымаецца папулярнасць вялікага творцы, чаму яго шэдэўры па-ранейшаму запатрабаваныя — іх чытаюць, вывучаюць і даследуюць, — разважалі старшыня

Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец, дырэктар філіяла «Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы» Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі Іван Саверчанка і іншыя выступоўцы. Студэнты сталічных ВНУ чыталі вершы Нізамі Гянджэві, гучалі і музычныя творы.

Была прэзентавана адметная выстаўка твораў Нізамі Гянджэві, якія сталі ўпрыгажэннем бібліятэчных і музейных збораў. У іх шэрагу — выданні першай паэмы «Скарбіца таямніц» і паэмы «Хасроў і Шырын», якая здзейсніла пераварот у літаратурным жыцці таго часу, прынесла літаратуру славу. Герой яго твораў — Хасроў і Шырын, Лейлі і Меджнун, Іскандэр — да гэтага часу застаюцца агульнавядомымі як ва ўсім ісламскім свеце, так і ў іншых краінах. Частка выданняў выдатна ілюстравана вядомымі мастакамі.

Асобна былі прадстаўлены літаратуразнаўчыя, мастацтвазнаўчыя і музыказнаўчыя даследаванні творчасці Нізамі Гянджэві. Завяршэннем экспазіцыі сталі казкі і паэмы, створаныя для дзяцей. Сярод іх — «Казка харэзмскай прыгажуні», «Добры і злы», «Фітнэ» і іншыя.

Таша ШПАКОЎСКАЯ, фота аўтара

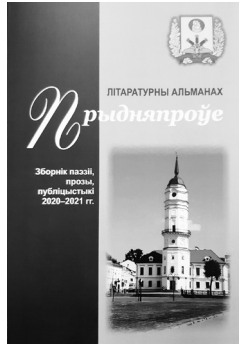
да ведама

Варта пачытаць!

У Магілёўскім дзяржаўным універсітэце імя А. А. Куляшова адбылася прэзентацыя альманаха Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі «Прыдняпроўе. Магілёўшчына літаратурная». Удзельнікі пазнаёміліся з новым зборнікам паэзіі, прозы, публіцыстыкі.

— Наш альманах прысвечаны Году малой радзімы, Году народнага адзінства і 15-годдзю ўтварэння Магілёўскага абласнога аддзялення СПБ. Яго рыхтавалі амаль два гады, — зазначыў рэдактар-укладальнік выдання, старшыня Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Казека. — Перакананы, чытачу будзе прыемна сустрэцца як са сталымі аўтарамі, за літаратурнай творчасцю якіх аматары роднага слова сочаць не адзін год, так і з маладымі таленавітымі творцамі. Пісьменніцкае слова ўплывае на фарміраванне асобы, выхаванне маладога пакалення, прывіццё высокіх маральных якасцей выходзіць любоў да Радзімы.

Татцяна МАЛІНІНА

вектар

Разумнае, добрае, вечнае

Прэс-канферэнцыя, прысвечаная VII Беларускай Каляд-ным чытанням «Ад купелі Хрышчэння — да вярышняў рэлігійнай думкі: 1030-годдзе заснавання Полацкай епархіі і 200-годдзе з дня нараджэння Фёдара Міхайлавіча Дастаеўскага», якія праходзяць у Мінску з 25 лістапада, адбылася ў Доме прэсы.

Прэс-канферэнцыю распачаў мітрапаліт Мінскі і Заслаўскі Веніямін, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі, які патлумачыў сёлетнюю назву Беларускай Калядных чытанняў: «Зварот да гэтых тэм дазволіць раскрыць бесперапыннасць духоўнай традыцыі, глыбокую сувязь і пераемнасць пакаленняў, будзе служыць кансалідацыі сучаснага грамадства на аснове традыцыйных духоўна-маральных каштоўнасцей беларускага народа. Менавіта з праваслаўем на беларускіх землях звязана станаўленне народа з разрозненых плямёнаў. Праваслаўная вера сфарміравала душу нашага народа, забяспечыла яго духоўнае

ўзрастанне, вызначыла маральныя асновы і ў прынцыпе абумовіла гістарычны шлях развіцця».

Выступоўца адзначыў, што ў праграме цяперашніх Калядных чытанняў невыпадкова і тэма рускага пісьменніка Дастаеўскага, родавыя карані якога цесна звязаны з беларускай зямлёй. «Выдатныя таленты Фёдара Міхайлавіча выводзяць яго за межы нацыянальнай культуры. Яго творчасць справядліва разглядаецца як адна з самых яскравых з'яў хрысціянскай цывілізацыі і мае сусветнае значэнне», — падкрэсліў мітрапаліт.

Доктар філалагічных навук, прафесар, акадэмік Сербскай акадэміі навук і мастацтваў, перакладчык Іван Чарота таксама акцэнтаваў увагу на значнасці філасофіі Ф. Дастаеўскага для «чалавека еўрапейскага тыпу». Ён адзначыў, што разуменне твораў вялікага класіка немагчыма ў адрыве ад рэлігіі: «Дастаеўскі ў сваіх творах кідаецца ў самыя глыбіні душы чалавека і раскрывае ўсё тое, што бессмяротна і вечна ў ім».

— Вельмі важна, што ў агульнай канцэпцыі Калядных чытанняў ёсць задача выхавання маладога пакалення

праз творчасць гэтага, можа быць, самага складанага для разумення пісьменніка, задача запрасіць, спрычыніць маладых да вялікай, высокай літаратуры, — рэзюмаваў Іван Аляксеевіч.

Старшыня Сінадальнага аддзела па супрацоўніцтве са свецкімі ўстановамі протаіерэй Фёдар Поўны падкрэсліў, што выхаванне моладзі павінна быць заснавана на традыцыйных каштоўнасцях нашага народа — хрысціянскіх. Таму сёлета ў праграму чытанняў уключана тэма супрацоўніцтва царквы са свецкімі ўстановамі адукацыі.

Да ўдзелу ў чытаннях былі запрошаны не толькі святары, але і прадстаўнікі органаў улады, дзеячы культуры, навуковыя работнікі, кіраўнікі і выкладчыкі ўстаноў адукацыі, медыцынскія і сацыяльныя работнікі, студэнты...

Улічваючы складаную эпідэміялагічную сітуацыю, чытанні, якія будуць праходзіць да 14 снежня, праводзяцца ў змешаным фармаце. Шэраг мерапрыемстваў — канферэнцыі, секцыі, пасяджэнні круглых сталоў на базе Мінскай духоўнай акадэміі і іншых вышэйшых навучальных устаноў — ладзяцца вочна і анлайн.

Кацярына МАЛЕЙ

Трапіць у мінулую эпоху...

Хача музей з'яўляецца адносна маладым у параўнанні з аналагічнымі ўстановамі, ідэя яго стварэння ўзнікла больш ад стагоддзя таму. Яна належала Фердынанду Рушчыцу — мастак выказаў яе яшчэ ў 1908 годзе. Ажыццёўленню задуму перашкодзілі Першая, а потым і Другая сусветныя войны.

У пасляваенны час у Беларусі інтэнсіўна вылося маштабнае будаўніцтва, актыўна ствараліся аграпрамысловыя комплексы і паляпшаўся дабрабыт вёскі, вызначаліся перспектывыныя пасяленні — тады ж і з'явілася рэальная пагроза страты помнікаў народнай матэрыяльнай культуры, драўлянага дойлідства. У тагачаснай прэсе пачалі друкаваць артыкулы аб неабходнасці захавання памятак народнай культуры і стварэння музея пад адкрытым небам. У снежні 1976 года Урад БССР прыняў пастанову «Аб стварэнні Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту», а для ажыццяўлення гэтага была створана рабочая група, у склад якой увайшлі архітэктары, гісторыкі і этнографы. Пачаліся шматгадовыя навуковыя экспедыцыі ў рэгіёны краіны з мэтай пошуку, вывучэння, фіксацыі і перавозкі помнікаў народнай драўлянай архітэктуры, прадметаў побыту, рамёстваў і промыслаў культурнага значэння. Вынікам экспедыцыйнай дзейнасці стала стварэнне асноўнай часткі музейнага фонду — а гэта шматлікія традыцыйныя прылады працы, транспартныя сродкі, прадметы побыту, адзенне, творы мастацтва, кнігі, дакументы.

На працягу 1987—1994 гадоў тры навукова-экспазіцыйныя сектары — «Цэнтральная Беларусь» і часткова сфарміраваныя «Паазер'е» і «Падняпроўе» — пачалі прымаць наведвальнікаў.

Сёння ў зборы музея налічваецца 32 калекцыі, якія складаюць каля 17 800 музейных прадметаў і больш ад 8000 навукова-дапаможных матэрыялаў. Яны вельмі разнастайныя, але асноўная — помнікаў народнай архітэктуры, а гэта больш чым 25 унікальных прыкладаў народнага драўлянага дойлідства. Яны прадстаўлены ў экспазіцыйных сектарах. Музейныя прадметы ярка, усебакова адлюстроўваюць

Фота БелТА.

Пакроўская царква XVIII ст.

жыццё нашых продкаў, народныя традыцыі, адметныя рысы беларускай культуры.

Дзейнасць установы разнастайная. Акрамя навуковай працы, гэта і тэматычныя экскурсіі, у тым ліку інтэрактыўныя, музейна-педагагічныя заняткі, майстар-класы, абрадавыя і традыцыйныя мерапрыемствы. Можна сюды прыехаць і проста з мэтай актыўнага адпачынку, нават аматары экстрыму будуць задаволеныя — для іх арганізуюць авіяпрагулку. Акрамя таго, у музеі пастаянна праводзяцца розныя тэматычныя выстаўкі. Адну з іх, пад назвай «Экспедыцыйныя фотазамалёўкі Заходняга Палесся», можна наведаць не выходзячы з дому: яна віртуальная. А неўзабаве адбудзецца канферэнцыя «Памяць продкаў праз музейны свет», прысвечаная 45-годдзю з дня ўтварэння Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту.

Марыя ЯРАШЭВІЧ

імпрэзы

Свята лялечнага караля

У Віцебску прайшоў творчы вечар заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, мастацкага кіраўніка і рэжысёра тэатра «Лялька» Віктара Клімчука. Нядаўна творцу, якога называюць бацькам «Лялькі», споўнілася 75 гадоў. У 1986 годзе ён выступіў адным з заснавальнікаў гэтай установы.

У межах святкавання прайшлі гульні і майстар-класы для дзяцей ад артыстаў лялечнага тэатра, выступленне цыркавой студыі «Амадзіна», спектакль «Брэменскія музыкі». Прадставілі ў фае ўстановы і выстаўку, прысвечаную юбіляру, а таксама стварылі імітацыю гарадскога парку з пачастункамі, шапікамі,

Фота БелТА.

Віктар Клімчук.

танцпляцоўкай і аркестрам — з ліку артыстаў Беларускага тэатра «Лялька». Прайшоў і святочны капуснік,

у першай частцы якога ў жартоўнай і нязмушанай форме паказалі ўяўленне артыстаў пра асноўныя вехі жыццёвага і творчага шляху Віктара Клімчука. У другой частцы гучалі віншаванні запрошаных гасцей.

Дзякуючы намаганням рэжысёра, у афішы «Лялькі» амаль 30 спектакляў для гледача рознага ўзросту. Асаблівае месца ў рэпертуарнай палітыцы мастацкага кіраўніка займае зварот да айчынных п'ес, які спрыяе развіццю нацыянальнай драматургіі. Віктар Клімчук імкнецца трансліраваць найлепшыя прыклады маральнасці і адвечных каштоўнасцей.

Яўгенія ШЫЦЬКА

«ЛіМ»-люстэрка

Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі ўдзельнічае ў IV Маладзёжным тэатральным форуме краін Садружнасці, Балтыі і Грузіі, перадае БелТА. Сустрэчы праходзяць з 30 лістапада да 7 снежня ў Ташкенце. Краіны-ўдзельніцы — Азербайджан, Арменія, Беларусь, Грузія, Казахстан, Кыргызстан, Малдова, Расія, Таджыкістан, Узбекістан, Украіна і Эстонія. 5 снежня ў Тэатры юнага гледача адбудзецца паказ спектакля «А мне не сорамна!». Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі. Маладзёжны тэатральны форум краін Садружнасці, Балтыі і Грузіі дае маладым тэатральным дзеячам магчымасць падзяліцца прафесійным вопытам, абмеркаваць праблемы, з якімі сутыкаюцца спецыялісты.

Экспазіцыю «Беларуская сядзіба» плануецца стварыць у 2022 годзе на тэрыторыі архітэктурна-этнаграфічнага музея «Тальцы» ў Іркуцкай вобласці. Як інфармуе БелТА, адбудзецца гэта пры садзейнічанні Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту. Размешчаны на правым беразе Ангарага музей «Тальцы» ўяўляе сабой унікальны збор помнікаў драўлянага дойлідства пад адкрытым небам. Туды будзе перавезены дом беларускіх перасяленцаў з сяла Тургенеўка Баяндаеўскага раёна. Праект задуманы з мэтай паказаць матэрыяльную культуру беларускіх сялян, якія перасяліліся ў Іркуцкую губерню ў пачатку XX стагоддзя па сталыпінскай аграрнай рэформе. «Мне здаецца, за гэтым ёсць перспектыва. Музей у Тальцах, яго развіццё, удасканаленне мы разглядаем як прыярытэтыны праект, — заўважыў губернатар Іркуцкай вобласці Ігар Кобзев. — Думаю, гэта будзе цікава для жыхароў і Беларусі, і Расіі. Калі беларускія спецыялісты прыедуць, мы вызначым месца і далей будзем працаваць».

Міжнародны конкурс піяністаў «Мінск-2021» будзе доўжыцца ў сталіцы да 10 снежня. Ужо шосты раз ён збірае найлепшых маладых выканаўцаў, сёлета гэта ўраджэнцы Арменіі, Беларусі, Казахстана, Кітая, Расіі, Узбекістана, Украіны. У спаборніцтве прымаюць удзел сольныя выканаўцы на фартэпіяна ва ўзросце ад 16 да 30 гадоў. Як адзначае БелТА, усе творы выконваюцца канкурсантамі на памяць. У склад журы ўвайшлі педагогі, майстры музычнага мастацтва Беларусі і краін замежжа. Вынікі будуць падведзены 10 снежня ў Вялікай зале Белдзяржфілармоніі. Праграма прадугледжвае не толькі ўзнагароджанне лаўрэатаў, але і канцэрт з іх удзелам. Арганізатарамі «Мінск-2021» выступае Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Белдзяржфілармонія, Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў, а таксама Беларускі саюз музычных дзеячаў. Конкурс праходзіць пры падтрымцы Мінгарвыканкама.

Нацыянальны цэнтр пісьменніка Віктара Астаф'ева плануе адкрыць у 2024 годзе на яго малой радзіме — у пасёлку Аўсянка пад Краснарскам. Улады адзначаюць, што адкрыццё такой установы павысіць цікавасць да творчасці пісьменніка і надаць імпульс развіццю турызму. У цэнтры плануецца праводзіць навуковыя канферэнцыі і фестывалі. Віктар Астаф'ев пасля смерці маці і хваробы бацькі жыў на вуліцы, затым у інтэрнаце, у 1942 годзе пайшоў добраахвотнікам на фронт, тройчы паранены. Быў узнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі, медалямі «За адвагу», «За вызваленне Варшавы» і «За перамогу над Германіяй». Пасля вайны часта мяняў работу. З 1951 года працаваў у рэдакцыі газеты «Чусаўскі рабочы», дзе і апублікаваў сваё першае апавяданне «Грамадзянскі чалавек». Сярод твораў знакамітага пісьменніка — раманы «Да будучай вясны», «Таюць снягі», «Пракляты і забыты».

Аб гісторыі стварэння драмы Бернарда Берталучы «Апошняя танга ў Парыжы» (1972) з Марлонам Брандо і Марыяй Шнайдер у галоўных ролях здымуць серыял. Вядома, што сцэнарый напішуць Джэрэмі Мілер і Даніэль Кон, а рэжысёрамі стануць Ліза Брульман і Жазэ Падзілья. Дзеянне ў стужцы будзе адбывацца ў Італіі, Францыі і ЗША і ахопіць перыяд паўтара года: да, падчас і пасля здымак «Апошняга танга ў Парыжы». У цэнтры падзей апынуцца Шнайдер, Брандо і Берталучы. Серыял пачнецца з таго, што рэжысёр адправіцца ў Лос-Анджэлес, каб пераканаць зламанага і расчараванага Брандо сыграць ролю ў будучым фільме пра апантанасць, эмацыянальны зрыў і забойства. Дата выхаду шматсерыйнай драмы, як і поўны акцёрскі склад, яшчэ не аб'яўлены.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Літаратура як музыка быцця

Віцебскае абласное аддзяленне грамадскага аб'яднання «Саюз пісьменнікаў Беларусі» аб'ядноўвае 47 літаратараў, якія жывуць у розных кутках Віцебшчыны: Шаркаўшчыне і Браславе, Паставах і Глыбокім, Оршы і Лепелі, Полацку і Наваполацку. За перыяд, які прайшоў з папярэдняга з'езда, у шэрагі СПБ былі прыняты 15 літаратараў Віцебшчыны. За пяць гадоў намі выдадзена 277 кніг для дарослай і дзіцячай аўдыторыі ў самых розных жанрах, 28 з іх атрымалі абласныя, рэспубліканскія і міжнародныя літаратурныя прэміі.

Нацыянальнай літаратурнай прэміяй была адзначана кніга пісьменніка з Паставаў Ігара Пракаповіча ў намінацыі «Краязнаўства», прэміяй Савета Федэрацыі прафсаюзаў Рэспублікі Беларусь — дзве кнігі Фёдора Палачаніна з Докшыц; абласной Літаратурнай прэміяй імя Петруся Броўкі — 22 кнігі: Віктара Карасёва, Надзеі Салодкай і Галіны Загурскай з Полацка, Святланы Якубоўскай і Мікалая Гарбачова з Лепеля, Віктара Улюценкі з Шуміліна, Валерыя Марчанкі, Алены Федзяевай і Маіны Бабарыкі з Віцебска, Галіны і Сяргея Трафімавых з Оршы, Зоі Наваенкі з пасёлка Падсвілле Глыбоцкага раёна, Ірыны Багданавай з Наваполацка; прэміяй імя Уладзіміра Караткевіча — кнігі Аркадзя Русецкага, Сяргея Трафімава, Тамары Красновай-Гусачэнкі і інш.

Але напісаць кнігу сёння мала. Трэба сістэматычна і рэгулярна займацца прапагандай айчынай літаратуры. Пісьменнікі Віцебшчыны толькі за перыяд паміж з'ездамі правялі каля 5000 сустрэч з чытачамі ва ўстановах культуры, адукацыі, вытворчых калектывах і воінскіх часцях, звыш 700 выступленняў у СМІ і больш за паўтары тысячы — па радыё, тэлебачанні і ў сацыяльных сетках.

На масавых мерапрыемствах гучаць музычныя творы, напісаныя на вершы нашых аўтараў: «Гімн горада Віцебска» (словы Т. Красновай-Гусачэнкі, муз. А. Раўзэ), песня «Аршанскі вальс» (на словы Т. Красновай-Гусачэнкі), песня «Белая Русь» (на словы Т. Талкачовай), а таксама песні на словы Надзеі Салодкай у выкананні Ірыны Дарафеевай, Пятра Ялфімава і Алены Ланской — чуем іх амаль штодня ў эфіры рэспубліканскага радыё і тэлебачання.

Літаратурныя чытанні ў Віцебскай духоўнай семінары, вечары патрыятычнай паэзіі ў вышэйшых навучальных установах Віцебска, прэзентацыі кніг, міжнародныя фестывалі паэзіі «Цэнтр Еўропы» ў Полацку, куды прыязджаюць прадстаўнікі больш за 27 краін, — усё гэта адбываецца дзякуючы працы нашай пісьменніцкай арганізацыі.

Вельмі цікава, з удзелам шырокай аўдыторыі прайшлі святы для дзяцей па кнігах пісьменнікаў Галіны і Сяргея Трафімавых з Оршы і тэатралізаваныя прэзентацыі твораў «Рабінзоны з Прыдзвіння» і «Навагоднія прыгоды Марусі» Тамары Красновай-Гусачэнкі — у г. Барані.

Нашы формы работы з моладдзю разнастайныя: гэта і ўрачыстасць-пасвячэнне ў гімназісты — «Друзья мои, прекрасен наш союз...» у гімназіі імя А. С. Пушкіна; абласныя літаратурныя конкурсы з далейшым выступленнем пераможцаў на святах горада, мітынгах «Паэтычны Віцебск»; урачыстасці «Прыпадаем да вытокаў сваіх», прысвечаныя Дню беларускага пісьменства, на літаратурнай пляцоўцы каля помніка «Полацк — геаграфічны цэнтр Еўропы», якія праводзяцца нашым літаратурным аб'яднаннем «Наддзвінне», што 24 лістапада адзначыла 95-гадовы юбілей; сустрэчы з дзецьмі ў Віцебскай гарадской бібліятэцы імя У. Караткевіча, якія правялі паэтэсы Тамара Краснова-Гусачэнка і Вольга Русілка: фестываль самадзейнай паэзіі «Песні сунічных бароў» у гарадскім пасёлку Лёзна, які прайшоў з удзелам нашых паэтаў; «Ірамнічныя чытанні», што праводзяцца Аленай Федзяевай, і «Калядныя сустрэчы» ў храме Праабражэння Гасподняга ў Віцебску; шматлікія сустрэчы дзіцячай пісьменніцы Ірыны Багданавай, якія праходзяць у новым фармаце ў школах і бібліятэках Полацка і Наваполацка; перамогі паэтэсы Тамары Красновай-Гусачэнкі і празаіка Андрэя

Творчы вечар Т. Красновай-Гусачэнкі ў Віцебскай абласной бібліятэцы імя У. І. Леніна. 15 верасня 2021 г.

Герашчанкі на міжнародных літаратурных конкурсах, прысвечаных 70-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і 70-годдзю Вялікай Перамогі і інш.

А яшчэ і конкурсы! Мы праводзім да 5–7 літаратурных конкурсаў у год сярод моладзі. Самыя масавыя з іх — «Души прекрасные порывы» на базе віцебскай гімназіі № 3 імя А. С. Пушкіна, «Зорка Венера», прысвечаны М. Багдановічу, «Калыска мая — Беларусь», «Купала і Колас, вы нас гадалі», прысвечаныя памятным датам вялікіх песняроў Беларусі, «Нам жыць і памятаць» (да 70-годдзя Перамогі), «Быў. Ёсць. Буду...» да юбілейных дат У. Караткевіча, міжнародны конкурс «Цэнтр Еўропы» ў Полацку. Каля пяці тысяч удзельнікаў і слухачоў аб'ядноўвае штогадовы Міжнародны конкурс духоўнай паэзіі «Адзігітрыя», які праводзіцца ў пачатку жніўня на базе маладзёжнага лагера «Дружба» сумесна з Віцебскай епархіяй БПЦ, куды прыязджаюць удзельнікі з Ліпецка, Кіева, Санкт-Пецярбурга, Арла, Масквы, Варонежа, Смаленска, Брэста, Гродна, Гомеля і іншых гарадоў. Заканчваецца конкурс урачыстым гала-канцэртам на сцэне амфітэатра Славянскага базару.

Штогод у Віцебску праходзіць літаратурны мітынг каля помніка А. С. Пушкіну з удзелам віцебскіх пісьменнікаў і пераможцаў маладзёжных літаратурных конкурсаў, прысвечаных святу горада.

Віцебскае аддзяленне бярэ актыўны ўдзел у акцыях «Лета з добрай кнігай» і «Сямейнае чытанне». Летам пісьменнікі выступаюць у школьных і аздараўленчых лагерах. Вялікую актыўнасць у гэтай акцыі праяўляюць дзіцячыя пісьменнікі Галіна і Сяргей Трафімавы. Яны сустракаюцца з дзецьмі не толькі ў Оршы, але і ў вясковых бібліятэках Аршанскага раёна: летась правялі больш за 20 сустрэч. У рамках акцыі «Сямейнае чытанне» актыўна працуюць Тамара Краснова-Гусачэнка, Ірына Багданава, Пётр Буганаў, Галіна Загурская.

Сумесна са СМІ вобласці мы сістэматычна ажыццяўляем два пастаянныя праекты: «Наххненне» з абласной газетай «Вітэбскіе Весті» і «Літаратурны клуб» з гарадской газетай «Вітэбчы», якія штоквартальна выпускаюць падрыхтаваныя нам літаратурныя палосы. Напярэдадні з'езда зноў выйдзе паэтычны падборкі нашых аўтараў у гэтых выданнях — іх наклад сёння звыш 10 000!

На нядаўнім сходзе членаў Віцебскай абласной арганізацыі ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі» абмяркоўвалі магчымасці чарговага выдання літаратурнага альманаха «Дзвіна». У планах пісьменнікаў Віцебшчыны — напісанне твораў, якія адказваюць патрабаванням часу, папулярныя найлепшых узораў айчынай літаратуры, удзел у творчых конкурсах, падтрымка маладых талентаў.

Усім пісьменнікам Віцебскага абласнага аддзялення СПБ, якія не страцілі сувязь з грамадскім і літаратурным жыццём, мы адправілі запрашэнні для ўдзелу ў рабоце з'езда пісьменнікаў краіны. Такім чынам, там павінны быць прадстаўлены перш за ўсё актыўныя пісьменнікі Віцебшчыны, якія прымаюць непасрэдны ўдзел у жыцці краіны, у дзяржаўных і грамадскіх мерапрыемствах, што праводзяцца ў вобласці.

Ёсць і праблемы, што хвалююць літаратараў. Праца пісьменнікаў сёння практычна не аплачваецца. За сваю пенсію або сціплую зарплату яны выдаюць кнігі, за яе ж жывуць, за свой жа кошт, як правіла, ездзяць на грамадскім транспарце на мерапрыемствы па прапагандзе кнігі. Важна і трэба аказваць дапамогу пісьменнікам у выданні кніг, але выключна годных, высокамастацкіх. А хто гэта сёння можа вызначыць? Якія механізмы ёсць? Іх неабходна ствараць. І яны павінны працаваць, хоць бы

для таго, каб спыніць патак графаманскай літаратуры ў нашы публічныя бібліятэкі і на кніжны рынак.

Мы лічым, што неабходна таксама павысіць патрабаванні да прыёму ў Саюз пісьменнікаў Беларусі: і па мастацкай вартасці прапанаваных кандыдатамі твораў, і па ўзроставах катэгорыях. Пісьменнікам не хапае творчай школы майстэрства, такіх форм, як рэспубліканскія тэматычныя семінары, добра б іх праводзіць на базе нашага саюза, з прыцягненнем літаратуразнаўцаў, вопытных майстроў слова.

На заканадаўчым узроўні неабходна вырашыць шэраг пытанняў па павышэнні сацыяльнага статусу пісьменніка, у тым ліку і стажу літаратурнай дзейнасці. Дарэчы, у СССР стаж працы ў літаратуры адлічваўся з моманту першай публікацыі ў сур'ёзным літаратурным часопісе.

Усе пералічаныя вышэй праблемы хацелася б абмеркаваць на з'ездзе. Пра іх трэба казаць шырока, аб'ектыўна, не замоўчваючы, а спрабуючы вырашыць. Пачаць хоць бы са спробы рашэння. І гэта ўжо будзе першы крок.

Дзень пісьменства ў г. Рагачове, 2016 г.

Ад пісьменніцкага форуму мы чакаем арганізаванай, падрыхтаванай, сур'ёзнай дзелавой размовы аб надзённых праблемах, вырашэння набалелых пытанняў. І, самае галоўнае, чакаем ад нашых пісьменнікаў новых высокадухоўных мастацкіх твораў, пра якія так хочацца пагаварыць у сяброўскай і прафесійнай абстаноўцы. Грамадзянская, патрыятычная літаратура не можа развівацца без дзяржаўнай падтрымкі, як не можа быць па-за палітыкай. Пра гэта яшчэ ў 1919 годзе ў сваіх дзённіках пісаў Аляксандр Блок: «Быць па-за палітыкай?.. Гэта значыць, баяцца палітыкі, хавацца ад яе, замыкацца ў эстэтызме і індывідуалізме». Паэт павінен чуць голас дзяржавы, бо, па словах таго ж Блока, «...той, хто хаваецца ад гэтага, разбурае музыку быцця. І творчасць аказваецца непаўнагучнай».

Тамара КРАСНОВА-ГУСАЧЭНКА,
старшыня Віцебскага абласнага аддзялення
ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі»

Водгалас нашага далёкага

Ці не пра кожнага пісьменніка шмат гавораць яго творы. У паэ-таў гэта бачыцца праз лірычнага героя. Думкі, пачуцці, меркаванні, паводзіны таго ці іншага праявілі асабліва добра пра-чытаюцца тады, калі пэўнага пер-санажа ён спісвае з сябе. Аднак найбольш поўнае ўяўленне пра тых, каго ўжо няма з намі, ва ўспамінах іх сучаснікаў. Аб тых, хто жыў і працаваў у 20—30-х га-дах, найбольш дакладны сведка Ян Скрыган, які пакінуў пасля сябе не адзін дзясятка згадак пра сяброў і блізкіх. Знайшлося ў іх месца і Міхасю Зарэцкаму.

Чытаеш пра яго і быццам бачыш перад сабой: «Высокі і стройны, ён быў абавязкова відзён, але не ростам, а іменна вась гэтай сваёй асаблівай манерай трымацца: і свабодна, і разам з тым славана. Гаворыць ён весела, ахвоча. [...] Хоча памагчы сабе жэстамі, але жэсты вельмі ж стрыманыя... І раптам, забыўшыся [...] ён раскіне рукі і зарагоча так непасрэдна, што аж прысядзе. [...] Стрыманасць і непасрэднасць як бы вечна ваююць у ім».

Яшчэ колькі згадак: «У 1927 годзе гэта быў ужо ў поўным сэнсе слова пісьмен-нік і інтэлігент. Папулярнасці і славе яго адпавядаў вонкавы выгляд. Апануты ён быў, як тады казалі, чыста па-еўрапейс-ку: самае моднае элігантнае паліто, бліш-частыя пальчаткі і капялюш. А капялюш на той час мала хто насіў, гэта было нават вельмі смела».

Мяркую, што тыя, хто незнаёмы з твор-часцю Міхася Зарэцкага, ужо захоцуюць пазнаёміцца з ёю. Іншым жадаецца аб-навіць сваю памяць. Зрабіць гэта даволі проста. У 1989—1992 гадах выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла Збор яго твораў у чатырох тамах — у вялікіх бібліятэках ён ёсць. Але лепей набыць 18 том серыі «Залатая калекцыя белару-скай літаратуры», якая выходзіць у той жа «Мастацкай літаратуры». У ім змеш-чаны выбраныя творы Міхася Зарэцкага і Андрэя Мрыя.

Ад нараджэння ён, праўда, не Зарэц-кім быў. З'явіўся на свет 20 лістапада 1901 года ў сяле Высокі Гарадзец Сен-ненскага павета Магілёўскай губерні (цяпер Талачынскі раён Віцебскай воб-ласці) у сям'і Яўхіма Ануфрыевіча і Пе-лагаі Лявонцьеўны Касянковых. Баць-ка з'яўляўся дзякам. Мяняючы месца службы, апынуўся ў Зарэччы непалёку ад Шклова, поруч з Дняпром. Стаўшы пісьменнікам, Міхась і ўзяў сабе псеўда-нім Зарэцкі.

Талент у яго праявіўся з маленства. Навучыўся іграць на некалькіх музыч-ных інструментах, меў цудоўны голас. Гэта перадалося яму ад бацькоў. Маці ведала шмат цікавых гісторый, народных песень. Бацька ўзначальваў царкоўны хор, захапляўся музыкай і нават сам пі-саў музычныя творы. Але хацеў, каб сын выбраў духоўную прафесію. Скончыўшы Аршанскае духоўнае вучылішча, па-ступіў у Магілёўскую семінарыю. Аднак праз два гады пакінуў яе.

Захапілі рэвалюцыйныя падзеі. Праца-ваў перапісчыкам у паўвайскавай часці. З 1919-га настаўнічаў на Магілёўшчы-не, потым загадваў Шклоўскім валас-ным аддзелам народнай асветы. Затым на шэсць гадоў звязаў лёс з войскам. Як прызнаваўся ў аўтабіяграфіі, «служба ў Чырвонай Арміі адыграла [...] рашучую ролю ў канчатковым фарміраванні маёй псіхалогіі. Бясконцы блуканні з месца на месца, безліч назіранняў і ўражанняў, блізкае знаёмства з дзясяткамі і сотнямі самых разнастайных чалавечых тыпаў — усё гэта ўзбагаціла мяне невычэрпным запасам матэрыялу, які я выкарыстаў пасля ў шэрагу сваіх апавяданняў».

Пачатак жа творчай працы быў такі: «Першае апавяданне сваё я напісаў зімой у канцы 1921 года. Справа пачыналася з таго, што я аднойчы ўбачыў вельмі яркі і незвычайны сон, уражанне ад якога не пакідала мяне на працягу цэлага месяца. Мне захацелася занатаваць гэтае ўражан-не, і я стаў пісаць. Пісаў я доўга і вельмі старанна, абдумваючы кожную фразу, кожнае слова, закрэсліваючы, перакрэс-ліваючы і г. д. Працэс пісання мяне дужа хваляваў і ў той жа час падтрымліваў свежасць уражання, якое штурхала мяне на гэту працу. Скончылася тым, што ста-ранна перапісанае апавяданне я паслаў у рэдакцыю газеты «Савецкая Беларусь», аднак без усякай сур'ёзнай надзеі на яго надрукаванне».

Апавяданне пад назвай «Спатканне» было змешчана ў нумары за 3 лютага 1922 года. Гэта і стала яго дэбютам як праявілі. Першая ж публікацыя «Ці ж так?!» з'явілася амаль месяцам раней, 6 студзеня. У тым годзе ў «Савецкай Бела-русі» друкаваўся шэсць разоў. Апроч зга-данага апавядання, гэта «Цімка Бабыль», «У Саўках», «Сёння» з падзагаловак «Малюнкi з жыцця». Неўзабаве апавя-данні з'явіліся і ў іншых перыядычных выданнях. А хутка выйшлі і асобнымі кнігамі. Аператыўнасці, з якой тады пра-цавала Дзяржаўнае выдавецтва БССР, застаецца па-добраму пазайздросціць. У 1925 годзе з'явіліся кнігі Міхася Зарэц-кага «У віры жыцця» і «Пела вясна». Унаступныя — тры: «Пад сонцам», «42 да-кументы», «Двое Жвіроўскіх».

Ад «малога жанру» хутка перайшоў да напісання аповесцей, раманаў, вялікую ўвагу ўдзяляў публіцыстыцы. Не стаяў убаку ад грамадскага і літаратурнага жыцця. Адзін з арганізатараў літаратур-на-мастацкага аб'яднання «Маладняк» і рэдактар аднайменнага часопіса, а пасля ствараў літаратурнае аб'яднанне «Полы-мя». Актыўна ўдзельнічаў у І Усебелару-скім з'ездзе пісьменнікаў у 1934 годзе.

І ўсё ж на першым плане заставалася творчасць. Перачытваючы напісанае Мі-хасём Зарэцкім, лягчэй вызначыць тыя шляхі, якімі ішла беларуская літаратура на зары свайго адраджэння, звязанага з рэвалюцыйнымі працэсамі ў савецкім грамадстве. У яго творчасці адразу вы-значыліся дзве важныя тэмы: паказ рэва-люцыйных пераўтварэнняў і раскрыц-цё лёсаў людзей, якія з розных прычын у новае жыццё ўваходзілі няпроста ці ўвогуле ўвайсці не маглі. Найчасцей гэ-тыя дзве тэмы ўзаемазвязаны, нярэдка паўстаюць у адным і тым жа творы.

Прыклад — апавяданне «Ворагі». Дыя-лектыка паводзін галоўных герояў тво-ра — старшыні павятовай надзвычайнай камісіі Паўла Гуторскага і дачкі памеш-

Апавяданні Міхася Зарэцкага нязменна даюць спажыву для роздуму. Каторае ні возь-меш («У віры жыцця», «Двое Жвіроўскіх», «У Сіўках», «На чыгунцы» і іншыя), абавязко-ва напаткаеш цікавыя харак-тары. Пісьменнік не прыха-рошваў жыццё, не ідэалізаваў сваіх герояў, а прытрымліваў-ся жыццёвай праўды, якая, стаўшы праўдай мастацкай, рабілася тым магнітам, што не мог не прыцягваць да сябе ўвагу. Найлепшыя апавяданні не толькі карысталіся вялікай папулярнасцю, але і перакла-даліся на іншыя мовы.

чыка Ніны Купрыянавай — дыялекты-ка самога тагачаснага жыцця. Ніна ка-хае атамана Зарубу, чакае ад яго дзіця. Але ж любіць і свайго бацьку. Калі яна

Міхась Зарэцкі.

выдасць Зарубу, яго абяцаюць выпусціць на волю. Атрымаўся клубок, які нялёгка разблытаць, але Купрыянава разблытае яго. Пасля доўгіх хістанняў яна пага-джаецца на тое, чаго ад яе патрабуюць.

Гісторыя ў нечым блізкая да пакладзе-най у аснову драмы Канстанціна Транё-ва «Любоў Яравая». Але яна ўпершыню была пастаўлена ў 1926 годзе. Апавя-данне ж друкавалася ў газеце «Савец-кая Беларусь» у 1923-м. Сітуацыя не прыдуманая. Падчас службы ў арміі Мі-хась Зарэцкі сустракаў і Гуторскіх, якія, хоць і дзейнічалі паводле абставін та-го часу, ведалі цану дадзенаму слову і стрымлівалі яго.

Прыгадваюцца развагі гераіні апавя-дання «Мар'я»:

«Дзіўная рэч гэта душа чалавека! Не-здаволеная, ненасытная, зайздросная... Ці не знойдзецца на свеце такі чалавек, які б ад шчырага сэрца калі сказаў:

— Я шчаслівы, я живу поўным жыц-цём, мне больш нічога не трэба.

Не! Здрадлівыя мары заўсёды тур-буюць, абурваюць, уносяць на сваіх скрыдлах. А куды, да чаго — невядома!.. А пройдуць гады — і схмяняецца ча-лавек. Зірне назад і ўбачыць тое, чаго калісь не прыкмячаў; убачыць прыга-жосць, убачыць жыццё светлае, яскравае і з жалем прамовіць:

— Эх, было колісь. Не вернецца болей...»

Апавяданні Міхася Зарэцкага нязмен-на даюць спажыву для роздуму. Като-рае ні возьмеш («У віры жыцця», «Двое Жвіроўскіх», «У Сіўках», «На чыгунцы» і іншыя), абавязкова напаткаеш цікавыя характары. Пісьменнік не прыхарошваў жыццё, не ідэалізаваў сваіх герояў, а пры-трымліваўся жыццёвай праўды, якая, стаўшы праўдай мастацкай, рабілася тым магнітам, што не мог не прыцягваць да сябе ўвагу. Найлепшыя апавяданні не толькі карысталіся вялікай папулярнас-цю, але і перакладаліся на іншыя мовы.

Міхась Зарэцкі вітаў новае жыццё, ве-рыў у лепшае, як у адным з першых сваіх апавяданняў «Пела вясна»:

«Пела вясна... Так смела і горда.

Так радасна, шчыра... Смяялася звонка, задорна. Над старым, струхнелым смя-ялася. Над тым, што баіцца зірнуць у аг-ністы прасцяг, што сонца баіцца гарача-га, палкага... Радасна пела вясна».

Аднак часам з'яўляюцца і хмары. І рэз-ка можа пахаладаць. Таму ў гэтыя жыц-цесцвярджальныя матывы і ўрываўліся трывожныя акорды. Не толькі ў апавя-даннях. У аповесці «Голы звер» Міхась Зарэцкі разважае над тым, да чаго можа прывесці чалавека эгаізм, жаданне па-больш урваць ад грамадства, нічога не даючы ўзамен. Не пабаяўся зрабіць га-лоўным героем адмоўнага персанажа.

Віктар Яроцкі пазбаўлены хоць якой-небудзь маралі. Усёдазволенасць —

норма яго паводзін. Са сваім началь-нікам старшыней крэдытнага тавары-ства Шчупаком ён крадзе дзяржаўныя грошы, п'янствуе, а яшчэ калечыць лёсы людзей. Філасофія Яроцкага — філа-софія прыстасаванца: «Ха-ха-ха! Ка-жуць — так жыві, а не гэтак, тое рабі а не гэта. Каму якое дзела? Хто мае пра-ва мной кіраваць? Я живу так, як мне прыемна, я хачу ўзяць ад жыцця ўсё, што мне ўцеху дае, асалоду. Якое мне дзела, што людзям дрэнна жывецца! Ха-ха!.. Каб не было дурняў, дык што б тады было рабіць разумнаму?.. Я, я хачу жыць, маё жыццё, толькі маё, мне дара-гое. І я живу. І ні да кога мне дзела няма. Сумленне, закон... ха-ха-ха! ...гэта ж для дурняў, для апосталаў, для тых, хто сілы не мае ўзяць сваю долю! А я — вышэй за ўсіх, гэтых дрындусаў... Я — сам сабе пан...»

Далейшае сталенне таленту Міхася За-рэцкага — раман «Сцежкі-дарожкі», дзеянне якога пачынаецца ў Лютаўскую рэвалюцыю і завяршаецца 1920 годам. А гэта, як вядома, звяржэнне царыз-му, кастрычніцкія падзеі. Храналагічны прынцып падачы матэрыялу дазволіў звярнуцца і да таго, што адбывалася пас-ля: контррэвалюцыйны мяцеж генерала Карнілава, барацьба супраць нямецкіх і польскіх акупантаў.

Перачытваючы напісанае Міхасём Зарэцкім, лягчэй вы-значыць тыя шляхі, якімі ішла беларуская літаратура на зары свайго адраджэння, звязанага з рэвалюцыйнымі працэсамі ў савецкім грамадстве. У яго творчасці адразу вызначыліся дзве важныя тэмы: паказ рэ-валюцыйных пераўтварэнняў і раскрыццё лёсаў людзей, якія з розных прычын у новае жыццё ўваходзілі няпроста ці ўвогуле ўвайсці не маглі.

«Сцежкі-дарожкі» — раман лёсаў не гістарычных асоб, а жывых людзей. Най-больш аўтара цікавіла месца інтэліген-цы ў рэвалюцыйных, лёсавызначальных праблемах. Гэта раскрыта праз вобраз былога студэнта Лясніцкага, які, хіста-ючыся, расчароўваючыся, шукае сваё месца ў рэвалюцыі. Нарэшце апынуў-ся ў шэрагах бальшавікоў, стаў каміса-рам вайсковага падраздзялення. Шмат яму дапамаглі ў гэтым рабочы Андрэй і прафесійны рэвалюцыянер-народнік Матрун. Абодва яны жывуць марай пра новае, справядлівае грамадства. Але ў кожнага ўласны падыход да ажыц-цяўлення задуманага.

Праўда жыцця дамінуе і ў рамане «Вязьмо», адным з найлепшых у белару-скай літаратуры. У цэнтры твора — во-браз дырэктара сямігодкі, сакратара пар-тыйнай ячэйкі Сымона Карызыны.

Паміж раманамі «Сцежкі-дарожкі» і «Вязьмо» Міхась Зарэцкі пісаў яшчэ адзін маштабны твор — «Крывічы», урывак з якога быў апублікаваны ў часопісе «Полымя». Хацеў паяднаць гісторыю Беларусі і сучасны яму дзень, задумваўся над працэсамі нацыяналь-нага адраджэння, таму і даў твору такую назву. Дарэчы, напісаў і драму «Рагне-да». Быў надрукаваны ўрывак з рамана «Смерць Андрэя Беразоўскага», які на-зываўся «Рубеж».

Пражыўшы ўсяго 36 гадоў, Міхась Зарэцкі для літаратуры зрабіў вель-мі шмат. У яго ёсць чаму павучыцца і трэба вучыцца. У яго творчасці водга-лас нашага далёка ўспрымаецца акту-альным для пошукаў сябе ў жыцці і гісторыі.

Арсень ВЯРЭНІЧ

Мора Радзімы

Вершы Алеся Бадака з выданняў розных гадоў, якія трапілі пад вокладку зборніка «Уладар ветру», што нядаўна пабачыў свет у сталічным Выдавецкім доме «Звязда», даюць уяўленне пра тое, як адбывалася станаўленне паэта, як трансфармавалася яго свядомасць, ствараючы новыя праекцыі вядомых сэнсаў, як набліжалася да творцы паэтычная муза і што для яго было вызначальным на розных жыццёвых этапах.

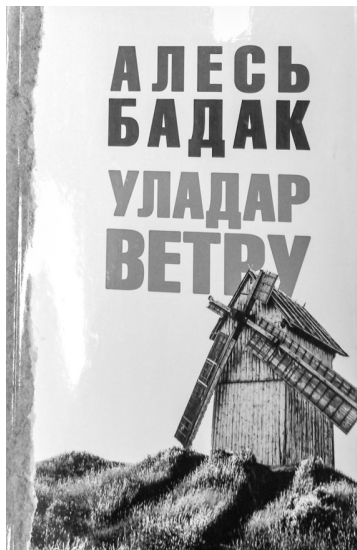
«На лецішчы вятроў...»

Што адчуваецца адразу і выразна — дык гэта прыналежнасць паэта да паветранай стыхіі (існуе яшчэ вогненная, зямная і водная). Кожная з іх, натуральна, у большай ці меншай ступені можа ўключаць элементы іншых стыхій, але вызначальнай з’яўляецца большасць вобразы і метафар, дзе фігуруюць паветра ва ўсіх яго праявах (неба, аблогі, вецер), агонь (сонца, свечка, вогнішча), зямля (камень, глеба, горы) ці вада (рака, ручай, мора, твань, балота).

Так, муза Алеся Бадака быццам створана з усяго, што з’яўляецца тыповым для нацыянальнага светабачання і светаадчування, але гэтыя «кавалачкі» трымае разам менавіта паветра — яно дазваляе ім мяняць свае дыспазіцыі, але ў межах пэўнай «абалонкі», «наасферы» лірычнага героя: «Воблака // Сонца ў кішэню засуне»; «Жывуць у небе змалку // На лецішчы вятроў // Сястра мая маланка і // Сумны брат мой гром»; «Мы з табой плаваем па небе, // Як хто-небудзь іншы па рацэ...»; «Гэты шлях, нібы рэкі, цячэ // і злучае вякі і народы... <...> Ён падораны небама зямлі, // дзе быў часткаю Млечнага Шляху, // Дзе над ім, як аблогі, плылі // Душы продкаў без жалю і страху»...

Імкненне да гармоніі

І гэта найбольш характэрна асабліва для ранніх вершаў. Калі перамясціць

свядомасць па-за межы чалавечых органаў пачуццяў і паглядзець на людзей прыкладна так, як мы глядзім на мурашоў, то ў лірычнага героя не будзе трагедыі там, дзе яна мае месца менавіта для чалавека як індывідуума. Нішто не парушае навакольнага адзінства і глыбіні замілавання царства прыроды самім сабою:

Паляўнічы

Паслізнуўся на кладцы — і знік
У бяздонні халоднае твані.
Ачмурэлы, прыдушаны крык
Над балотам шукаў ратавання.
Будзе заўтра сястра галасіць,
І дачка будзе плакаць ад страху.
Будзе рваць на сабе валасы
Звар’яцелая жонка.
І з ранку
І да ночы ўся вёска тады
Ўспамінаць будзе тое балота.
Колькі з ім яна мела бяды!
Але станецца ўсё гэта —
Потым.
А накуль што
Ні гора, ні слёз.

На балоце ад раныцы светла.
Каля кладкі —
Нябачна здалёк —
Разгараецца
Свечкаю
Кветка.
(3 кнігі «Будзень», 1989)

Але гэтая карцінка прыроднай еднасці, злучанасці ўсіх яе «мазкоў пэндзля» ў адно цэлае на «палатне» верша, з іншага боку, толькі падкрэслівае вастрыню трагедыі: плаўна, ненавязліва, паступова, што адчуваецца з-за вынясення ў асобны радок слова «Потым» і трох астатніх: «Разгараецца // Свечкаю // Кветка». «Потым» — гучыць як прысуд, вырак, апошні стрэл, які абрывае жыццё, а «Кветка» — тое, што паспявае заўважыць свядомасць перад згасаннем, сыходзячы ў невараць...

Ці не кожны верш са згаданага выдання з’яўляецца ілюстрацыяй пэўнай трагедыі (размова не пра смерць чалавека, а пра несупадзенне, неадпаведнасць, непадзеленасць таго, што прагне быць узаемным), надрыўнага і абвостранага адчування рэчаіснасці... Магчыма, справа ў маладых гадах паэта, калі пэўныя «рэцэптары» яшчэ не звыклі да характарыстык асяроддзя, не прызвычаліся, не агубелі:

Неяк зусім бесклапотна.
Толькі міжволі здаецца,
Быццам накінула ўпотаі
Грудзі
Уласнае
Сэрца.

«Каб вырасталі крылы...»

Адзіная паэма пад вокладкай зборніка — «Ра» — назвай адсылае да старажытнай гісторыі Егіпта. І змест твора, і загаловак раскрываюць сутнасць закладзенага ў першы радок: «Радзіма лепей бачыцца здалёк» і... філасофскія

развагі і спрэчкі аб любові і веры, дыялог лірычнага героя з адрынутым старажытным богам прапануюць чытачу самому зрабіць выснову, што і як лепш: здалёк ці зблізку, міраж ці пясок:

Мільгали постаці.
Я пазнаваў —
І скуру здэяр, каб вырасталі крылы.
Купала, Каліноўскі, Радзівілы,
Скарына, Вітаўт...

Божа, я ўзятаў
Насустрач ім і прывідным вякам!
Але на паўдарозе зноў вяртайся,
Бо кожны век здалёку мне здаваўся
Мілейшым за той век, што выпаў нам.
(3 кнігі «Маланкавы посах», 2004).

І, дарэчы, хаця мастацкі прыём, праз які выкладаецца ідэя твора, і не новы, што да айчыннай літаратуры, то ў нас такая апасродкаванасць не дужа распаўсюджаная, — самая частая з’ява казаць пра любоў напрамую...

Тэма Радзімы праходзіць праз усе выданні Алеся Бадака, прадстаўленыя ў зборніку, але раскрыццё і маштаб яе розны. Калі ў ранняй творчасці атрыбутамі роднага выступаюць дом, мова, хата, брамка, лясная глуш і сцежка, пазней гэтае паняцце трансфармуецца, эвалюцыяніруе, набывае духоўную «надбудову» (што яскрава відаць і са згаданай паэмы, і з больш позніх твораў: «Камяні», «Голас», «Мора Герадота», «Усясялаў Чарадзеі»).

Не ў многіх вершах, але надзвычай маляўніча рэфлексуе творца і над экзистэнцыяй паклікання. Алегорыяй Волі, якая гучае лірычнага героя (верш «У тумане»), але ўцякае, як толькі ён набліжаецца, бачыцца сама паэзія — няяўнае, таемнае, тое, што імкнецца «высвеціць» скрозь каламутныя напластаванні рэчаіснасці словамі, вобразамі, метафарамі кожны паэт...

Яна БУДОВІЧ

Герой бязлітаснага веку

Пра родную старонку і памяць аб сваіх каранях, шанаванне продкаў і ўвагу да традыцый — сёлета ў выдавецтве «Колорград» пабачыў свет чарговы зборнік паэзіі Уладзіміра Цануніна «Жорны лёсу», аўтара, у творчай карбонцы якога некалькі паэтычных кніг. Сярод іх — «Зачараваная чаромха» (2007), «Хто ж адкажа» (2011), «Да вогнішча далёкага юнацтва» (2015), «Люстэрка» (2016), «Кліча бацькава хата», «Страчанае рэха» (2018). Дадзенае выданне не падзелена на раздзелы, аднак пабудавана найцікавейшым спосабам: кожны верш тэматычна, ідэйна, інтанацыйна нібы працяг папярэдняга.

А пачынаецца ўсё з твора, які даў назву зборніку. «Жорны лёсу» прысвечаны памяці дзядоў і бацькоў аўтара, які ў дадзеным выпадку выступае хутчэй звычайным апавядальнікам, чым сапраўдным лірычным героем. Творца прамаўляе:

Даўно павінен расказаць
Пра бацькаў лёс усім я смела.
Дзе толькі слоў такіх узяць,
Каб выйшла проста, зразумела?

Абазначыўшы тэму і мэту, Уладзімір Цанунін пераходзіць да ключавога месца дзеяння — вёскі каля ракі Асцёр (верш «Над Астравой кручай»). У апісанні роднага для апавядальніка краю няма нічога асаблівага: быліны курган, калматыя яліны, жытнёвыя палі... Незнарок тлумачыць аўтар сваё бачанне жыцця вёскі на працягу, мабыць, не аднаго стагоддзя: «У згодзе з Богам і царом // Сялянскім мірам існавалі».

Цярпець і працаваць — менавіта такім лейтматывам прасякнута вялікая колькасць твораў Уладзіміра Цануніна. Напрыклад, верш «Дзед Васіль» літаральна ўсеяны сінанімічнымі радкамі, якія апісваюць нялёгкую сялянскую працу чалавека ў пачатку мінулага стагоддзя: «Прыдбаў кароўку і каня, // Каб мазалём сваім узняцца», «Араў і сеяў за сялом, // І стомлены стагнаў ад болю», «Спрадэку так жыло сяло: // Ад ранку і да ночы ў працы», «Не страчваў аптымизму дзед // І мазалём ганаруўся», «Каб загасіць у сэрцы боль, //

Мой дзед чапляўся за работу», «Стамляўся моцна ён, але // Цярпеў, каб толькі хто не згледзеў»... Канцэнтрацыя ў адным творы слоў з такой выразнай афарбоўкай не можа не стаць чытача, аднак для героя, ад імя якога вядзецца апавяданне, гэта вельмі неабходна і нават цалкам натуральна.

Аўтар не пакідае чытача ў лабірынтах гісторыі і заўсёды дае зразумець, пра які час ідзе гаворка: ці то НЭП, ці калектывізацыя, ці Вялікая Айчынная... У гэксце закрануты падзеі, якія адбываліся на працягу ледзь не цэлага стагоддзя. Паступова паэт прадстаўляе чытачу галоўнага героя, якога зрэдку называе па імені — Яўхім, часцей абазначае як бацьку, бацю і ледзь не аднойчы як тату. Лёс гэтага чалавека сапраўды цікавы, аднак тых, хто знаёмы з самымі папулярнымі творамі, напрыклад, Васіля Быкава ці Івана Шамякіна, ён не здзівіць і тым больш не заінтрыгуе. Не расчуляць і нешматлікія радкі пра каханне — перашкаджаюць даволі збітыя вобразы, напрыклад:

Два сэрцы, нібы галубы,
Насустрач паляцелі разам,
Не заўважаючы жалбы
Ваеннага ліхога часу.

У рэчышчы бравяга стылю апавядання вылучаюцца апошнія старонкі пасляваеннай гісторыі галоўнага персанажа, дзе згадваюцца яго пачуцці пасля сямігадовага знаходжання ў бараках ГУЛАГа («Было не рэдкасцю, калі // Злосць спаганяў сваю на маці, «З прыходам бацькі ўся сям’я // Жыла напружана штодзённа»). І зусім непатрэбнымі, лішнімі, хоць і вартымі асобнай увагі, падаюцца ў зборніку апошнія — больш асабістыя — вершы «Шасцідзясяттыя», «На вуліцы Садовай» і ў пэўнай ступені «Жоўты лівень». Завяршаецца зборнік «Жорны лёсу» вершам пад назвай «Пакаянне», дзе змешчаны вынік усіх намаганняў. І найперш гучыць шкадаванне аб тым, што не ўдаецца

часта хадзіць у царкву і ставіць свечкі — рэлігійны матыў у гэксце вельмі моцны. Увогуле ж, апошнія радкі былі прадказальнымі:

Бязлітасны дваццаты век
У жорнах лёсу трушчыў бацю,
А ён — сапраўдны чалавек,
Ніколі годнасці не траціў.

Не зусім зразумелы выбар Уладзіміра Цануніна на карысць зборніка вершаў. Калі ён хацеў падрабязнага апавядання, то яно ўсё адно не атрымалася: засталіся белыя плямы, якія не тое каб істотна сапсавалі сюжэтную лінію, аднак і дакладнасці не паспрыялі (тут можна назваць асабліваці паступлення героя на рабфак, жыццё ў акупаванай вёсцы, стасункі бацькоў і дзяцей старэйшых пакаленняў). Да таго ж многія творы нельга назваць самастойнымі: у адрыве ад іншых яны незразумелыя і не будуць успрымацца чытачом. Спраба паэмы магла б атрымацца больш удалай. Аднак і тут паўстае пытанне: ці магчыма на цалкам, як падаецца, дакументальнай аснове напісаць добры мастацкі твор, тым больш паэтычны? Ці можна ў гэтым выпадку пазбегнуць прыхарошванняў і прытрымлівацца дакладнасці, асабліва што тычыцца падзей, сведкам якіх аўтар быць не мог? І якая карысць літаратуры ад зборнікаў, дзе з дапамогай рыфмы ствараецца, па сутнасці, кароткая біяграфія аднаго з мільёнаў?

Разважанняў і паспешных высноў можа быць колькі заўгодна, але, натуральна, канкрэтных адказаў тут няма і хутчэй за ўсё не будзе — значэнне мае толькі талент. Аднак няхай кожны, хто выбірае свой шлях у гэтым кірунку, не забывае, што заўсёды знойдзецца не толькі прыхільнік, але і апанент.

Яўгенія ШЫЦЬКА

І ўсміхніся нашчадкам на памяць

Ёсць такі выраз — геній месца. Для Стаўбцоўшчыны гэта цэлая плеяда пісьменнікаў-коласаўцаў. Адзін з іх — Мікола Маляўка, сёлетні 80-гадовы юбіляр. Паэт, перакладчык. Шмат гадоў шчыруе ён на ніве прыгожага пісьменства, цяпер большасць часу праводзіць у родных мясцінах — вёсцы Мікалаеўшчына — далей «ад тлуму-мітусні, ад вечных сварак і сутычак».

Біяграфія яго падобна да біяграфіі равеснікаў. Настаўнічаў, працаваў рэдактарам у раёнцы, пасля на радыё і тэлебачанні. Трыццаць гадоў аддаў часопісу «Вясёлка». У гэты ж час пачаў пісаць і для дзяцей.

Рашэнне быць пісьменнікам саспела вельмі рана. Настаўніца рускай мовы і літаратуры з павагай ставілася да спроб пярэ сваіх птушанят. Менавіта з яе лёгкай рукі ў 1957 годзе з'явілася першая публікацыя ў газеце «Чырвоная змена». Ёсць яшчэ адзін цікавы факт з біяграфіі пісьменніка. У пасляваенныя гады яго маці пашкадавала бабку-бежанку і дала ёй прытулак. Грыпіна Громава — так звалі таленавітую рускую жанчыну, цудоўную апавядальніцу. Пошукі сваякоў расцягнуліся на доўгія сем гадоў. І гэты час, ужо не чужая, яна дапамагала глядзець дзяцей. Так на жыццёвым шляху хлопчыка з'явіўся яркі талент, носьбіт народнай мудрасці.

«Шукаў сябе сярод людзей», — коратка і ёмка скажа Мікола Аляксандравіч пра два гады працы ў Карэліі на лесанарыхтоўках. Вучоба на фільмаку БДУ назаўсёды звязала яго творчым сяброўствам з пісьменнікамі і журналістамі, у будучыні вядомымі і ўшанаванымі. А ў студэнцкія гады гэта былі проста харошыя хлопцы: Міхась Вышыньскі, Алесь Масарэнка, Хведар Чэрня, Леанід Дайнека, Валянцін Мыслівец, Юзік Скурко, Юрась Свірка. Адзін пакой у інтэрнаце дзяліў Мікола Маляўка са студэнтам вячэрняга аддзялення Міколам Чарняўскім, а пасля вясмянаццаць гадоў яны правялі разам на «Вясёлкаўскай» арбіце. З усмешкай прыгадвае «Запарожскую сеч» — пакой на першым паверсе інтэрната на вуліцы Свядлова. Цяперашняму пакаленню цяжка ўявіць, як маглі кватаравацца дванаццаць чалавек на прыкладна такой жа колькасці квадратаў. Але тады нармальна ўспрымалі вахту праз ноч на падлозе каля ложка.

Прозвішчы многіх аднакурснікаў з'яўляліся ў друку, і неаднойчы. А ў Міколы Маляўкі пасля школьнага дэбюту публікацыя з'явілася толькі на другім курсе. Не абышлося без кур'ёзаў. Даслаў падборку ў часопіс «Малодосць» і з цягам часу забыўся пра яе. Успомніў толькі праз год, калі ў інтэрнаце яго чакаў незадаволены фотакарэспандэнт. Госць зрабіў вымову збянтэжанаму юнаку за тое, што без фота вершы перакідаваліся з нумара ў нумар. Такая значная падзея ў літаратурным жыцці, безумоўна, надала смеласці пачаткоўцу. І ўжо на пятым курсе была падрыхтавана да друку першая кніга. А пасля

з невялікім праемежкам пацягнуліся чародкі чарговых.

Паэтычнае сталенне Міколы Маляўкі ішло поруч з духоўным сталеннем яго асобы. У больш позняй творчасці заўважны адыход ад лірычна-рамантычнага настрою. Засяроджанасць на болі грамадства — позірк ужо з вышыні птушынага палёту паэта-грамадзяніна. Звяртаўся да актуальнай на той час тэмы халоднай вайны. Называў век дваццаты «векам імклівых ракет». А ў дні сённяшнім перасцерагае ад бяды найгоршай — абязлічанага існавання цэлага народа.

У вершах «Сцягі рэвалюцыі», «Дзякуй за працу» кідаецца ў вочы плакатнасць, пафаснасць. Сучасны малады аматар паэзіі адразу паставіць кляймо: маўляў, саўковая прапаганда. Але не трэба рабіць паспешлівы высноў: гэта вершы-маркеры грамадскага запиту, які пісьменнікі выконвалі шчыра і сумленна. І гэтак жа шчыра ганарыліся першынствам магутнай Радзімы ў касманаўтыцы, тэмпамі будоўлі, дасягненнямі ў навуцы і тэхніцы. У паэтычнай пераклічцы згадваюцца легендарныя радкі пра камсамол Яраслава Смелякова, дзе з дакументальнай адкрытасцю перадаецца той непаўторны час.

Тэма перабудовы, з яе разбуральнымі падзеямі, кампазіцыйна і сэнсавы знітоўвае зборнік «Ручнічок на крыжы». Паэт буйнымі мазкамі малюе час. І так жа маштабна — здраду эліт, яе пераход да неўласцівай славянскай душы манетарызацыі. Ён знайшоў у сабе мужнасць сказаць, што менавіта падмена каштоўнасцей і прывяла вялікую краіну да духоўнага заняпаду. Праз дэталі сцэн, дзе бэсцяць мацярынства, а народу-пераможцу раздаюць

Паэтычнае сталенне Міколы Маляўкі ішло поруч з духоўным сталеннем яго асобы. У больш позняй творчасці заўважны адыход ад лірычна-рамантычнага настрою. Засяроджанасць на болі грамадства — позірк ужо з вышыні птушынага палёту паэта-грамадзяніна. Звяртаўся да актуальнай на той час тэмы халоднай вайны. Называў век дваццаты «векам імклівых ракет». А ў дні сённяшнім перасцерагае ад бяды найгоршай — абязлічанага існавання цэлага народа.

міласціну-гуманітарку, паўстаюць наступствы безыдэйнага і дэмаралізаванага часу. І яны, відавочна, цяжэйшыя за ваенныя

Фота Кастуся Дробава.

Мікола Маляўка на прэзентацыі сваёй кнігі, 2018 г.

страты. У кнізе ўсё: і асабістае, і людское — складаецца ў адно вялікае гора — страту маці, «смутак Чарнобыля», заняпад вёскі.

У творчасці Міколы Маляўкі тэма вайны займае асаблівае месца. Па прызнанні аўтара: «Напісанае пра вайну — усё мае, жывое. Не вычытанае з кніг, не рэфлексія на кінастужкі ці карціны... Гэта пераасэнсаванне падзей праз расказы бацькі, аднавяскоўцаў, сваё дзяцінства. Найбольш натуральна мне ўдалося перадаць жахі тых часоў у баладах, дзе вайна, як жывая, з болем і пачуццямі».

Паэтычныя разважанні яго не ідуць у разрыве з зямнымі справамі і ўчынкамі. Магчыма, таму і вобразы маці, вёскі, жанчыны, аднавяскоўцаў натуральныя, не крыклівыя. Ціхі і светлы вобраз матулі міжволі параўноўваеш з ціхай Радзімай Мікалая Рубцова.

*Мама мая ціхая
Ведала адно:
Цэлы дзень круцілася,
Як верацяно.*

У вершы «Будзе ранняя зіма» ў шэрагу бытавых клопатаў адным радком, нібыта нездарок, паэт прызнаецца ў самым галоўным — што першы клопат у маці не пра цела, а пра душу, якая застаецца зімаваць у роднай хаце. Вершы у шчырасці сына, што з адыходам самага блізкага чалавека «вёска зняме-ла» і ўжо «не смяецца». Вобраз хаты на пяць акон па-чалавечы блізкі кожнаму. У аўтара гэта метафара зямнога шчасця і сямейнага дабрабыту. Хата-ўдава мае рысы, уласцівыя жывому чалавеку. Яна марнее, пакутуе ад няўпэўненасці за свой далейшы лёс.

І як супрацьпастаўленне адушаўлёным жаночым вобразам хаты з гаваркімі аканіцамі-вачыма, ціхай і руплівай маці, цнатлівай дзяўчыны, паэт кладзе на шалі «сумны сімвал нашча-га жыцця» — абыякавую да ўсяго мадонну-проську ў падземным пераходзе. Атаясамлівае яго са склепам, а пасля і з тым светам. Без надрыўных эмоцый, як дакумент, паэт прад'яўляе чытацкай грамадскасці істоту з вачамі, дзе «ні слёз няма, [...] ні смутку», «дзіця, якое

не плача», каробку з-пад абутку для «зайчыкаў».

І наадварот: на высокіх эмацыянальных нотах Мікола Маляўка падае Дом састарэлых, «дзе канца няма трывогам», у якім пасля сну-забыцця плача палянянка-маці, ад разумення, «што дачка — жыве, а быццам мёртва».

А вось зусім іншы вобраз мадонны ў вершы «Капае бульбу маладая» — зямны, жывы, рухавы, з палаючымі шчокамі. У апошніх радках паэт, здаецца, набліжае халодны Сусвет да зразумелай зямной існасці, калі параўноўвае Млечны Шлях з урадлівым ураджаем бульбы на агародзе. А пасля і бласлаўляе, прадракаючы росквіт і дабрабыт.

Цікава і выразна праз канву творчага палатна выбіваюцца вобразы грому і бліскавіцы. Яны нібыта мужнеюць і сталюць разам з паэтам. Паэт-юнак у вершы «Чаму я люблю навалініцы» распавядае хваляючую гісторыю маладых жаданняў і пачуццяў. «Вераб'іная ноч» па энергічнай напружанасці ў мастацкім адлюстраванні не саступае «Дзвягатаму валу» Івана Айвазоўскага, а па гукавой выразнасці можа параўнацца з «Танцам з шаблямі» Арама Хачатурана. А ў вершы «Чакаю адказу» амаль 50-гадовы мужчына-паэт ужо стрымлівае знешнія выявы, прыціскае іх смуткам нераздзеленага пачуцця — пры яркім святле бліскавіц каханая чытае радкі дажджу. У зборніку «Ручнічок на крыжы» гром у родных мясцінах прыручаны, свой, «пад воблакам чаромхі». Ён не пярэ, што «б'е капытамі», а гром, які «здаецца музыкай чароўнай».

Больш падрабязна звернемся да сродкаў выразнасці, якімі карыстаецца паэт. Разам разгледзім і фонасемантычны складнік. Для прыкладу возьмем верш «Мікалаеўшчына без мамы»:

*Матчына хата — пустая.
Раніцай тут не світае:
Скрозь у кожную закутку
Цёмна ад гора і смутку.*

*Плача расою,
Травой зарастае
Сцежка раней
Ад пяску залатая.
Сцежка — да студні,
Сцежка — да краны,*

*Сцежка назад,
Да матчынай брамы.*

*Вёска знямела, здаецца,
Вёска мая не смяецца,
Тая нібы і не тая —
Матчына хата пустая.*

Першае, на што звяртаеш увагу — гэта пульсаванне рытму. Ён падобны на сардэчны грукат у цяжкім эмацыянальным становішчы. А напрыканцы аповеду сітуацыя паказана роўным памерам, без збоў і скачкоў. Строфіка другога слупка нібыта перадае думкі ўголас. Інтанацыйнымі паўзамі тэкст набліжаецца да размоўнага стылю. Дарэчы, віртуознае ўменне разбіваць страфу з'яўляецца асабліваасцю аўтарскага стылю Міколы Маляўкі.

Як уважальнае вялікае смутку выдзелены паўтарамі сведкі зямнога жыцця — «сцежка» і «вёска». Закальцаванасць верша таксама невыпадковая. «Матчына хата пустая» — гэта асабісты знак бяды, а ў кампазіцыйнай пабудове не толькі пункт адліку, але і знак бяскончасці.

Звернемся да гукавой афарбоўкі твора. Першы радок (чытай і апошні) — гэта жывая рана на сэрцы сына. Натуральна, што тры націскныя «а» і адкрытая пунсовая «я» надаюць радку яркі чырвоны колер, колер крыві. Далей малюнак набывае іншыя адценні: у ружовую раніцу дабаўляюцца пырскі цёмна-ліловага смутку. У другім слупку бела-жоўтае мігаценне змяняецца зялёным колерам. Студня адцяняецца сінію. І зноў вяртанне праз успамін матчынай брамы да шчымлівага болю. Толькі цяпер радок мае колер разварушанай па-жывому раны — карычнева-ржавы.

Апошнія чатырохрадкоўе пачынаецца аповедам пра вёску і мае прыглушаны пясочны колер. Для паэта гэтае месца амаль сакральнае, бо там назаўсёды застаецца мацярынскае сцежкі. І цікавая рэмарка ў бок высокага паэтычнага майстэрства Міколы Маляўкі: калі б слова «мая» было заменена на больш «гладкае» на першы погляд «цяпер», то адбылося б выбух ненатуральнага таксічнага салатавага.

Напрыканцы аповеду законы сінестэзіі ізноў маляюць вобраз разварушанай раны, якая ніколі не зажыве. Робім выснову: гукавы аналіз лексем адпавядае псіхафізіялагічнаму ўспрымання. А калі прасцей, аналіз верша — яркае пацвярджэнне выразу «паэт ад сэрца, а не ад розуму».

Пра што піша цяпер, якія пытанні ставіць, якія задачы вырашае, заняўшы месца на покуце пад іконай, калі «строгай адказнасці болей за кожную справу і слова»? Безумоўна, паэт прыйшоў з часоў, якія зрабіліся ўжо гісторыяй, але і сёння кожны ўдумлівы чытач знойдзе ў яго нешта сваё. Нехта за мілагучным гучаннем роднага слова ўбачыць тонкага лірыка з «сонечнай душой», а нехта зірне глыбей — і ўбачыць аднаго лёсаў... Паэта і яго Радзімы.

Іна ФРАЛОВА

Віктар КУЦ

Кастры на мяжы

За прывідным шчасцем
скрозь слёзы і стогн
Ідуць эмігранты на польскі кардон.
Малыя, старыя,
мужчыны, жанкі —
Бясконцая плынь чалавечай ракі.
Драпежна кружляе над ёй верталёт.
Якую здабычу шукае пілот?
Афганец, сірыец,
лівіец і курд
Пра свой у Еўропе пытаюцца кут.
Да межаў далёкіх іх гоніць вайна.

На літасць людскую надзея адна.
Ды ў польскага пана адзіны адказ:
Гранаты пад ногі,
пад рэбры абцас.
Паўзе вадамётаў аранжавы шквал,
Струменем збіваючы з ног напавал.
На тварах застуджаных —
крыўды надрыў.
Цяпло падарыце знямоглым, кастры!
Надзею ім дайце хоць раз у жыцці
Дарогу за шчасцем назад не прайсці.

Дзікая ягада

Бярозак шэраг белаю сцяной
Акрэсліў гаспадарскія падворкі.
Галінамі заплёўшыся з сасной,
Узлез дубок на самую галёрку.
Я выйшаў да гародаў, дзе лазняк
Пасунуў гаспадарскія прысады,
І сам аслупянеў, нібы дзівак:
Прагал палаў
клубнічным зарападам!
Мігцелі ўсюль чырвоныя агні
Па затравелай ягаднай паляне,
Нібыта з нетраў матухны-зямлі
Жыццёвы сок па кропельцы крывяніў.
Здавалася — каму іх тут расціць?
Даўно аціхла вёска на пагосце.
Жывых дзве хаты. Толькі конік спіць,
Падклаўшы пад ічаку
клубнічны хвосцік.

Былыя градкі дзёрнам зараслі,
Хмызняк сцяжыны паглынае прагна.
А пацаны тут лазілі калісь,
Расквеціўшы кішэні сокам ягад.
Ды час заўжды парадак навадзе:
Даўно нябожчык гаспадар
тых «сотак»,
А ягада — за годам год расце,
Хаця й здзічэла пад крылом асота.
Рассунеш травы ў пошуках дароў —
Бы ў скарбніцу рубінаў здолеў трапіць.
Паляна гэта між лясных дуброў
Салодкім пачастункам птушак
вабіць...
І зноўку памяць адишукала боль,
Што недзе ў падсвядомасці хаваўся.
Прабач, мой кут,
наплакацца дазволь,
Што ты на нас дарэмна спадзяваўся...
Я кусцік прыпадняў,
нібыта крыж,
Абвіты шчыльна жорсткай павіліцай.
...А смак у дзікай ягады такі ж,
Што ў тых, з маленства,
не сваіх клубніцаў.

Рось

Падсохлае ў пракосах лета
Шчэ траў нектарам патыхала.
І заблукалы недзе ветрык
Струменіў пах лугоў трывалы,

Цішком наішэптваючы словы,
Што з даўніх дзён былі ратункам.
І той струменьчык выпадковы
Тваім здаваўся пацалункам.
На борт узяўшы успаміны,
Я плыў па Росі ў чоўне грузным.
Дзяўчат гамонка, пах язіну
І твае вусны, толькі вусны...
Што, як наветра над лугамі,
Дзівосным хмелілі бальзамам.
Плылі аблогі пад нагамі,
І ты была прыгожай самай.

★ ★ ★
Самота пракрэсліла
шыбы квадрат
Халодную кропелькай неба.
Чамусьці занудзіла сэрца няўлад,
Збуджаючы боль непатрэбны.
Я зорку спытаў,
што гарыць нада мной:
«Плятуцца кім злыя паклёпы?» —
Я верыў заўсёды
жанчыне адной,
Душы ёй даверыўшы клопат.
Ды зорка маўчала,
бы ў нейкай журбе,
І ноч саступала святанню...
Калі б разабраўся хоць трохі ў сабе,
Знайшоў бы адказ на пытанне.
Пераклад з рускай
Андрэя ЦЯЎЛОЎСКАГА

Змітрок МАРОЗАЎ

Запавет Міколы Мятліцкага

Жыцця не скончана дарога,
Хоць я зрабіў апошні крок...
Дык не судзі, наступнік, строга,
Мной не завершаны радок.

Век чалавечы хуткацечны,
Паўноткі радасці і слёз.
Не дапісаў?.. Дапіша вечнасць
Пярынкай з воблачных нябёс.

У вянок маёй
незабыўнай Таццяны

★ ★ ★
Жыццё каханне нам падаравала,
Якое не пражыць, не перадаць...
Ты мне радкі жыцця надыктавала,
Якіх да скону не перапісаць.

★ ★ ★
І бачу я, бы ў летаргічным сне,
Як незваротна адплывае ў вечнасць
Душа, што ахвяравала мне
Каханне, прыгажосць сваю і вернасць.

Цябе гукаю, даўнюю, адну,
Хоць разумею: лёс не перайначу —
Вясновую цябе я не вярну
Ні пакаяннем, ні бязмоўным плачам.

★ ★ ★
Як мы з табой жыццё любілі,
Як зрэнку вока, бераглі!
Дзён і гадзін мы не лічылі,
Кахалі, верылі. Жылі.
Але хваробы жорсткай замець
Забрала чысты вобраз твой...
Начамі ў сэрцы б'ецца памяць,
Як птушка ў клетцы залатой.

★ ★ ★
Маё каханне ты з сабой забрала,
На развітанне слоўца не сказала...
Калі спытаюць: «А яна кахала?»
Скажу: «Кахала. Як яна кахала!..»

★ ★ ★
Жыццё з табой без развітання
Здаецца сном,
І не суцешыць апраўданне:
«Усе памром...»
Няўжо не ўбачымся ніколі?..
І толькі ў сне
Прыходзіш неспазнаным болем
Ты да мяне.

★ ★ ★
Пайшла ты ў лепшы свет адна.
Што мне, жывому, засталося?
Жыцця адплаканая восень...
І незагойная віна.

★ ★ ★
Я не сказаў табе: «Бывай»,
Бо не хапіла сіл...
Як плакаў твой самотны май,
Як вецер галасіў!

...Асенні дожджык у акне
Ад раніцы імжыць.

Жыццё спынілася. Ды мне
Хтось ішэпча: «Трэба жыць».

★ ★ ★
Квітнее сад маёвы
Без цябе.
Красуе жыта ў полі
Без цябе.
Шапоча дождж асенні
Без цябе.
Свой чорны год гадую
Без цябе...
Я зберагу жывую
Ў душы цябе.

★ ★ ★
Я чую шэпт пяшчотны твой
Пад нашымі вярбінамі:
— Як ты жывеш, каханы мой?
— Жыву ўспамінамі.

★ ★ ★
Не трэба суцяшэння, спачування.
І шкадавання слёзнага не трэба.
Праўдзівей слоў жалобнае маўчанне.
Жывое фота. Чарка з лустай хлеба.

★ ★ ★
Я пайду ў краіну Адзіноты,
Дзе пануюць згода і спакой.
І твае трывогі і турботы
Забяру, любоў мая, з сабой.
Забяру з сабою я ўспаміны,
Як любілі, верылі, жылі...
І твой вобраз сонечны, адзіны,
Што мяне трымае на зямлі.

★ ★ ★
Яна кахала.
Калыхала.
І спявала.
І плакала
Па мёртвых
І жывых...
У лепшы свет пайшла.

Няўжо Яе не стала?
Хто я на гэтым свеце без Яе?

★ ★ ★
Працята сэрца навывёл
Цвіком раптоўнай страты.
Жыцця завершаны палёт.
Нібы Хрыстос распяты,
Гляджу з Галгофскага крыжа
На змрочныя нябёсы...
Ці бачыць родная душа
Мой погляд безгалосы?

★ ★ ★
Ноччу вейнай, доўгай і бяссоннай
Чую, як у летаргічным сне,
З далечы таемнай і бяздоннай
Голас...
Родны голас ува мне
Песняю забытай ажывае
З музыкаю сэрца ва ўнісон,
І пад ранне ціха адлятае,
Як завейны несаснёны сон.

Лістападаўская элегія

Самотнай восені пара.
Лісток дубовы адлятае
На згубу снежаньскім вятрам...
І хтось нябачны адрывае
Апошні ліст календара
Майго жыцця...

Пакаянне

За ўсё, што калісьці я ведаў,
А потым згубіў ці забыў,
За ўсе свае страты і беды
Я днямі жыцця заплаціў.
І сэрца на сіберы стыне.
Рагоча наўкол вараннё...
Сярод чалавечай пустыні
Гучыць пакаянне маё.

**Ганна
НАВАСЕЛЬЦАВА**

Дзіўлюся моцна, вачэй не зводзячы з цябе, прыгожая шкодніца. Смяешся звонка, бяжыш лёгка, кола залатое перад сабою гонячы. Котку маленькую, вабную, увішную, на цябе нечым падобную, за вусы пацягнула. З тых, хто побач з табою, жаргуеш... Усё табе весела, усюды табе прывольна. Цацкі, хованкі, забаўлянікі. А мне вызірквай з-за зялёнай балотнай купіны ды зайздросці... Зялёнай-зялёнай зайздрасцю!

Сам сябе супакойваю, тулячыся ў гэтым аеры, што няма чаго дзівіцца з каралеўскай дачкі. Сукенкі прыгожыя. Пярэсценкі залатыя. Дні бесклапотныя, бестурботныя, ды ўсё не тыя... Крум-крум! Трэба дзівіцца, калі чалавек шчаслівы. А яна шчаслівая? Насмяялася ўволю і танчыць ужо, ледзьве зямлі дакранаючыся... А тыя, хто побач, з яе прыгожага тварыку не нацешацца. А зграбнай постаці! А дабрыні нечуванай...

Дык шчаслівая? Чарадзейнае слова прашапчу, каб тваё ўлюбёнае залатое кола ад цябе як хутчэй пабегла, далёка ў балота закацілася. Знікла з вачэй. Згубілася. Ведаю, што з такой вялікай ласкі... не, найвялікшай страты заплачаш ты ўголас!!!

А як жа сярдзіта! Авой! І камянямі шпурляешся... Хавайся, хто можа! Злущыся, крычыш, каб дарэгу твайму сэрцу кола як хутчэй адшукалі, прынеслі, вярнулі. Знайшлі-здабылі! Разбегліся ад цябе ўсе, а такой прыгожай, а такой зграбнай. Пра дабрыню ці ўспомнілі толькі... Кола залатое, гульнёвае, шукаюць старанна, але ж не знойдуць, не... Я чарадзею моцна, а так сабе! Не быў бы зялёным Жабінам...

Я ў балоце жыву, з багнаю чорнай ваджуся, броду не гаджуся, цяжкіх спраў не баюся. Каралевічам прыгожым абярнуся, побач з табою нечакана з'яўлюся. І адразу пачну бурчэць незадаволена:

— Што з поля чыстага, прывольнага, уквечанага, у балота маё цёмнае ўцякла? Чаго на людзей злущыш, па багне ганяеш? Таго, чаго не згубіла, шукаеш?

— Прэч пайшоў!

— Не пайду!

— А каб ты ўтапіўся, зялёны, брыдкі! — пажадала мне, ледзьве глянуўшы.

Бач, мае зялёныя вочы не ўпадабала. А і валасы... Мог бы якімі іншымі зрабіць, але ж люблю ўсё-ўсё зялёнае. Дык цябе не спытаў, таму і брыдкі? А ты на сваю бялюўскую сукенку паглядзі!

Нямашака ні вятрыскі, ні шолыху. Толькі з нечага раптоўна пуганула балотная гразь, у сукенку моцна ўчапілася, а тая аж да пятаў... А я тут пры чым? Няма чаго на мяне глядзець, гэта не я пакрыўдзіў злосна тваю сукенку!

Але ж так шумліва ў маім балоце ніколі не было. Не! Цяжка ўспомніць, калі б гэта тупат, лямант і грозьба пабудзілі ціхага аржавенніка. Брыдкага балотнага тванніка, які спіць-спачывае ў саменькіх нетрах. Не люблю яго. Нязграбны, лянны, абіякавы... Заўсёды галодны. Вось таму ўжо і цягне да цябе, каралеўна, гнілыя сукаватыя рукі.

Па выжарыне маруднымі крокамі пляюхаецца на ўзболатак. Ад радасці ўвесь дрыжыць-трэсецца. Можа, яно і добра, калі стане на адну каралеўну меней... Хоць будзе мне цішыня, ды і не толькі мне. Але што зробіш, заступаю яму шлях.

Жабін і каралеўна

(Ня)казка

— Прыга-га-гажосць! — булькае бяззубым ротам.

— Бач, як добра табе! — кажу і я каралеўне. — Вось жа той, хто багну ржавіць, бурбалкі пускае, цябе ўпадабаў.

Названая прыгажосцю сарамліва змоўчыла. Нават чамусьці збялела. Вось што робіць трапяткое, шчырае прызнанне! Я ўпершыню з павагай паглядзеў на аржавенніка.

— Прыга-га-гажосць! — ніяк не мог суняцца той. — Я цябе з'ем!

Каралеўна самлела, пахіліўшыся на зямлю акурат пад лазовым кустом. Глянуў на яе, сцішаную, і зноў на аржавенніка, а пасля засумняваўся.

— Не! — сказаў аржавенніку, быццам пра нешта здагадаўшыся. — Не з'ясі!

— Чаму гэта не з'ем? — аж здзівіўся той.

— Атруцішся... — прадказаў яму кратка і праўдзіва. — Крыклівым, бегатлівым зробішся!

— Га-га-га! — зайшоўся поўны пыхі аржавеннік. — Не палохай дарэмна мяне, малодшы! Усё роўна цябе не баюся!

— Але што мне да таго, — прызнаюся як быццам праўдзіва. — Бегай за колам залатым, спявай і танчы цялуткі дзень! Во будзе пацеха!

Аржавеннік папярхнуўся са спуду. Відаць, паверыў у маю шчырасць. Ды і як было не паверыць у такі чароўны свет:

— Скачаш ты ў след за колам, лёгка, нібы вавёрачка! Сукенка на табе бялуткая!

Стваральнік балотных бурбалак жакліва вохнуў, ці тое за вавёрачку, ці тое за сукенку.

— Што ж ты, можа, за вавёрачку пакрыўдзіўся? Дык яна ж рыжая! А ты балотную твань заўжды ржавіў. Ці ж гэта не адное?

Валадар глыбокіх балотных нетраў глыбока пакрыўджана булькнуў. Відаць, яркі рыжы колер ён усё ж не шанаваў.

А каралеўская дачка між тым заварушылася, пацягнулася, прачнулася. Усталя з-пад лазовага куста ды аглядаецца вакол. Пытальна, назіральна, шукальна... І чаго шукае? Мабыць тое, чаго не згубіла! Казаў жа ёй даўно ўжо!

— А каб вы абодва ўтапіліся ў балоце, брыдкія! — як і раней, ледзьве глянула.

— Гэта, — кажу, — ты дарэмна! Вось ён, — паказаў на аржавенніка, — аніколі не зможа ўтапіцца, нават калі і моцна таго захоча.

— Я і ёсць багна, — шанюна прабулькаў той.

— А ты? — спытала ў мяне з надзеяй.

— Які клопат! Які кло-кло-клопат... Кі-кі-кі, — услед за багняным бурбалачнікам азвалася маё балота.

— А я, мабыць, мог бы, — адказаў не надта каб упэўнена. — Проста аніколі таго не спрабаваў зрабіць...

— Па купінах зялёных лёгка скакаў! — кіптва азваўся не хто іншы, як аржавеннік. Відаць, хацеў адпомсціцца за чароўны свет, у які мог бы патрапіць з маёй ласкі.

— Няхай сабе, — надзіва лёгка пагадзілася каралеўна. — Слухай ты, жабячын хлопчык, як па купінах лёгка скакаў, то балота гэтае бруднае добра ведаеш! Як балота добра ведаеш, значыць, кола маё залатое знойдзеш! Ідзі і шукай! А то слугі мае гультаяватыя некуды запраторыліся, і не слыху ад іх не дыху...

— Маё балота зусім не бруднае! — нават крыху пакрыўдзіўся гэтым разам я, Жабін.

— Бруднае! Бруднае-бруднае! Глядзі, як толькі сюды паткнулася, што стала з маёй найлепшай сукенкай!

Я паглядзеў на аржавенніка. Аржавеннік весела зірнуў на мяне. А на сукенку чарадзеёным чынам — невядома адкуль — выплюхнулася яшчэ добра балотнай гразі.

— Гляджу ўважліва-ўважліва, — моўіў да каралеўны, — розніцы не бачу аніякай!

Лямант ушчыніўся страшэнны. Паляцелі долу дробныя лісточкі з нізенькіх чэзлых асінак. Закружыліся ў павольным карагодзе...

— Ох! — толькі і вымавіў аржавеннік. — Быццам сам балотны ўладар гневам сказаўся!

Ёсць такі. Звычайна б'ецца з Янам Прыгожым за сваю зямлю. І кажуць тады, быццам за Янам — і верасы, і палеткі, і сенажаці. Шумлівыя лясы, радасныя вёскі з добрай песняй. А за балотным уладаром толькі дрыгва ды асінавае голле, ды яшчэ чорны сум... Да балотнага ўладара прыходзяць усе пераможаныя людскія страты, а можа, і шукаюць у яго прытулку нявартыя людзі... А дзейкаюць яшчэ, што самотныя асінікі — гэта пакінутыя ім каханья, у якіх ён расчараваны. Няпраўда гэта!

Пераможаныя ім людскія страты... Расчараваны ў свае балотны ўладар, пайшоў назаўсёды ў свае балоты. Вось і кажа цяпер такая, са свету беллага, добрага, людскага, загадвае мне і аржавенніку:

— Таго, хто кола залатое адшукае, пацалую... Хоць вы абодвы брыдкія злыдні, і вочы б на вас не глядзелі, але цацку сваю ўлюбёную вярнуць хачу!

— Ці ж табе цацка мала? — пытаецца аржавеннік.

— Многа! — пагардліва зіркае на яго каралеўна. — Але кола залатое вярнуць хачу. Яну і ўсё!

— Не буду я з табой цалавацца! — сумна адказвае той.

— Як гэта не будзеш? Такі брыдкі — і не будзеш?! Ды табе за шчасце, калі хто зірне прыхільна...

— Няхай за шчасце, а цалавацца з табой гаджуся!

— Вы паслухайце яго! Гадка гадзішся цалавацца са мною, такой прыгожай?!

— Прыго-го-гожай!

— Вось і я кажу! Самай прыгожай у свеце! А што для вас дваіх — то аж занадта!

— Ага, занадта! — згаджаецца аржавеннік. — Вось пацалуюся з табою ды ў жабу ператваруся! Вялікае шчасце!

— І няхай сабе ператворышся. Мне ўсё роўна! — плюхнула па гразкім ножкай каралеўна. — Ды чула я ад сваёй бабулі-каралевы, што сам балотны ўладар ператвараецца ў жабу. Казала, яна ў малодсці яго бачыла. Мяч залаты вярнуў, а яна падалавала яго з падзякі...

— Мяч пацалавала?

— Ды не мяч, дурында, а жабу. А тая жаба вазьмі ды ўстань балотным... Скарбы ёй абяцаў!

— Дурным быў, — згодна кажу. — Ці то дурным, ці то дурындам... На такую, як і ты, бабулю скарбы дарэмна збываць...

— Ага! — згодна заківаў вялізнай, з добры выварацены, галавою аржавеннік. — Вам толькі скарб пакажы, умомант расцягнуце. То мяч залаты, то кола залатое!

— Я бабуля?! — абурылася каралеўна. — Ды вы на сабе паглядзіце! Ты, — тыцнула ў аржавенніка, аж ён падаўся назад, — стары, як той бот, ды сівы, як балота.

Той устрыжана-падазрона скасіў вока, каб паглядзець на сваю галаву. Не змог таго. З такой няўдачы зазірнуў у цмяную люстрынку на балотнай роўнядзі. І супакоіўся, галава была. Мабыць, яна магла выглядаць сівой, калі б не красавала зусім лясай.

— А ты, — фыркнула на мяне раздражнёнай коткай, — зялёны. Зя-лё-ны!

— Як маё балота! — патрапіў ёй падказаць.

— Як тваё балота! — тупнула ўжо другой ножкай каралеўна і адварнулася. — Самі з сабой і цалуіцеся!

Я ступіў крок насустрач аржавенніку. Вітальна ўскінуў рукі.

— А што мне за гэта будзе? — капрызліва запытаў той. — Што мне будзе за гарачы пацалунак?

— Зраблю цябе маладым, — паабяцаў яму. — Маладым нібы той боцік!

— А прыгожым? — не хацеў за мала цалавацца аржавеннік.

— І так абыдзешся!

— Ну, тады я з табой цалавацца не буду! — скасавурыўся валадар бурбалак.

— Ну і не трэба! Гарачы пацалунак! Што з цябе ўзяць, гнілы ты балотны корч.

Але неўзабаве той, хто быў так неласкава названы, пацягнуў рукі ў мой бок. Не столькі вітальна, як прагавіта. Бач, порсткі ж які!

— А што мне будзе за пацалунак? — спытаў гэтым разам я ў яго.

— Зраблю цябе балотным уладаром! — паабяцаў мне шчодро.

Каралеўна зацікаўлена павярнулася да нас. Нават злаваць, здаецца, перастала. Прыгледзілася. Прыслухалася.

— Злым-злым? — не хацеў за мала цалавацца ўжо я. — Жахлівым-жахлівым?

— Гіч! Дурында! — памкнулася стукнуць мяне каралеўна, але як адхінуўся, то не патрапіла. — Прэч пайшоў!

— Зрабі мяне балотнай уладаркай! — як загадала аржавенніку. — А злой ды жахлівай я і сама стануся!

— Авой! — спалохаўся той. — А навошта мне злая ды жахлівая ўладарка?

— Каб цябе, няўклёду такога, біць! Такого няўклёду нездагдлівага! — і пагрозліва замаханулася.

Аржавенны асцярожна зірнуў на мяне. Спытаў ціхенька, апасліва:

— Дык будзем цалавацца ці як?! Балотным уладаром зраблю!

— А каб жа цябе, гнілы балотны корч! Я ўжо даўно балотны ўладар!

— Ну як не, то і не! — прымірэнча прамовіў бурбалісты.

Каралеўна павярнулася да мяне. Прыгледзелася. Прыслухалася. Аржавеннік зрабіў выгляд, што зараз патоне ў глыбокай балотнай багне.

— А пацалуйся са мною! — кінула ўладна. — Ураз у зялёную рапуху ператвару, каб раз і назаўжды!

— Навошта ж табе? — не зразумеў яе любові да жабінага аблічча.

— А сама балотнай уладаркай буду, як цябе са свету звяду! Не зялёнай, прыгожай!

— Дзякую! — прызнаўся і я. — Ужо лепей пацалуюся з гэтым...

Аржавеннік борздзенька патануў у балоце, кінуўшы на развітанне:

— А са мною нельга цалавацца! Я не прыгожы!

— І са мною нельга цалавацца! Я не прыгожы, зялёны... — з надзеяй сказаў каралеўне.

— Затое балотны...

— Гэта я тваё залатое кола злосна скраў!

— Затое...

— Смяяўся з цябе!

— Усё адно пацалую!

— Саму жабай зялёнай зраблю! Раз і назаўжды!

— Не зробіш таго! Не зачаруеш! Ты слабы, ты мяккі...

— Зраблю! Зачарую!

— Не! Ідзі сюды!

— Вунь тваё залатое кола пакацілася!

Зазвінела зазыўна, звонка. Не зусім жа я злы і жорсткі. Вярнуў скрадзенае...

— А няхай сабе коціцца! Яно мне ані колькі цяпер не трэба!

Нават баюся пытацца, што табе трэба. Уцякаю як дужы ў сваім жабіным абліччы. Далей, далей, далей у балота. Лячу. Скачу. А наўздагон чую:

— Знайду! Злаўно! Пацалую! Ніколі чалавекам не станеш! Будзеш зялёнай жабай. Брыдкай-брыдкай! Брыдкі! Кай-кій-кій! Кі-кі! Кі-кі!!!

3 чужых дарог

У 1920-х гг. з маладой Краіны Саветаў актыўна пракладваліся замежныя маршруты з мэтай расказаць Еўропе і ўсяму свету пра поспехі новага сацыяльнага ўпарадкавання і нацыянальнага будаўніцтва. Адной з кропак на гэтых шляхах была Чэхаславацкая Рэспубліка, у якой пісьменніцкія дыпламатычныя місіі чакала крытычная ўвага з боку многіх партый, карэнных народаў і шматлікай эміграцыі з абшараў былой Расійскай імперыі. Палітычна ангажаваныя выданні, якія з сімпатыяй ставіліся да Савецкага Саюза, з ахвотай выдзялялі свае медыйныя плошчы для знаёмства з маладымі літаратурамі.

Газета «*Rudé právo*», афіцыйнае выданне камуністычнай партыі Чэхаславакіі, 28 верасня 1927 г. у рубрыцы «Культурны агляд» змясціла здымак з подпісам «Беларускія пісьменнікі ў Празе» і невялікім суправаджальным тэкстам: «Мінулы тыдзень знаходзіліся ў Празе выбітныя беларускія пісьменнікі. Наша фатаграфія прадстаўляе (злева направа): Янку Купалу, М. Зарэцкага, М. Чароту і Цішку Гартнага».

Не толькі назва кароткага допісу, але і выява беларускіх творцаў перайшла з газеты «*Rudé právo*» ў іншыя, ідэйна блізкія, выданні. Літаратурны часопіс «*Ктеш*» (1927, № 10), які рэдагаваў пісьменнік-камуніст Юліус Фучык, змясціў на сваіх старонках аб'ёмісты артыкул «Беларускія пісьменнікі ў Празе», у якім выказвалася наступнае назіранне: «Апошнім часам Прага стала ўлюбёным месцам візітаў пісьменнікаў з Савецкага Саюза. Да вайны, нягледзячы на трывалы чэшска-рускі стасункі, рэдка хто з рускіх аўтараў па дарозе ў Еўропу наведваў Прагу. Цяпер, на наш погляд, кантакты ажывіліся. У Празе пабывалі рускія пісьменнікі: Ілья Эрэнбург, Маякоўскі, Лідзія Сяйфуліна, Палонскі. Два гады таму прыязджала група ўкраінскіх пісьменнікаў на чале з Тычынам — найбуйнейшым паэтам сучаснай Украіны, а магчыма, і Расіі. А ў гэтым годзе мы пазнаёміліся з прадстаўнікамі маладой беларускай літаратуры».

Аўтар артыкула, літаратар і журналіст Ёзаф Гора (*Josef Hora*; 1891—1945), восенню 1925 г. пабываў у Краіне Саветаў. Спецыфіка творчых узаемаабменаў была для яго добра вядомай на асабістым вопыце. У сябе на радзіме Ё. Гора меў дзелавыя сустрэчы, датычныя ў асноўным выдавецкіх планаў, з У. Маякоўскім, Ц. Гартным, іншымі савецкімі аўтарамі.

Госці з Беларусі асабліва ўражвалі творчую супольнасць Чэхаславакіі: «Якая розніца паміж імі і заходнімі пісьменнікамі, якія прыязджаюць у Прагу! Простыя, яны амаль па-вясковому выступаюць, дзеці сялянскай краіны, якая паволі абуджаецца ад стагоддзяў прыгнёту, у параўнанні з якім становішча чэхаў пад Габсбургамі было сапраўдным раем. З імі крочыць дух маладога народа, і яны — маладыя, дзеці старой сялянскай краіны і маладой рэвалюцыі».

У адным абзацы Ёзаф Гора здолеў падзяліцца сваім маўленча-камунікатыўным досведам, выказаць крытычнае стаўленне да сучаснай пастаноўкі славянскага пытання і прадэманстраваць уласныя палітычныя сімпатыі: «Вы гаворыце па-чэшску, яны па-беларуску: столькі агульных слоў і каранёў, за якія хвіліну — вы ўжо разумееце адзін аднаго. Аднак хто ў нас, ведаючы пра хвалёную славянскую агульнасць, што-небудзь ведае пра існаванне беларускай літаратуры? А хто ведаў бы пра яе, калі б не адбылася рэвалюцыя, якая вызваліла яе, як і ўсё іншае прыгнечанае, і якая сваім магучым напорам дала гэтай літаратуры пачатак?»

Пра кожнага з чацвёркі беларускіх пісьменнікаў-візіцэраў каратка сказана ў біяграфічных звестках і агульных творчых характарыстыках. У дачыненні да прозы Міхаса Зарэцкага — «наймалодшага з чатырохлістніка» — адзначана, сярод іншага, прыналежнасць да «Маладняка», а таксама тэматычны прыярытэт рэвалюцыйных змен, пластыка пісьма і эратычныя дамінанты ў адлюстраванні жыцця. «І ўсе гэтыя чатыры беларусы, самаму маладому з якіх 26 год, а найстарэйшаму 45, нясуць на сваіх абліччах энергічную пятачку жыцця, пройдзенага ў цяжкай барацьбе, насычанага няпэўнасцямі, але і поўнага веры», — падводзіць рысу Ёзаф Гора.

«Літаратурны дадатак да газеты «Савецкая Беларусь» 15 лютага 1928 г. апублікаваў тэкст «Новая беларуская літаратура» з наступным уводным тлумачэннем: «Пад гэтую назваў у нямецкай газеце Чэхіі — газеце, якая распаўсюджана галоўным чынам у дыпламатычных колах усяго свету, з'явіўся артыкул, пераклад з якога мы і змяшчаем». Назва і выхадныя звесткі выдання прыведзены ніжэй: «*Prager Presse*», 17 снежня 1927 г. (№ 346).

Асноўная ўвага ў тэксце (гэта падмацавана і шрыфтавым рашэннем) сфакусіравана на імёнах Цішкі Гартнага, Янкі Купалы і Міхаса Чароты. Гаворка пра Міхаса Зарэцкага нязмушана ўлучана ў «гартнаўскі» блок: «Сокі цаліны» павінны былі б з'явіцца першым беларускім раманам. Гэты твор мае пры тым вельмі шырока накіданы

Янка Купала, Міхась Зарэцкі, Міхась Чарот, Цішка Гартны. Прага, 1927 г.

план і (наколькі можна судзіць на падставе першых дзвюх частак) — добрую пабудову. Аднак ён застаецца няскончаным — і гонар напісання першага беларускага рамана выпаў на долю Міхаса Зарэцкага («Сцежкі-дарожкі», якія з'яўляюцца кавалкамі ў часопісе «Польмя»»).

Далей пра маладога пісьменніка — у некалькіх сказах: «Зарэцкі здабыў сабе і ў якасці навілістага пачэснае месца. Яго навелы: «Пад сонцам» (зборнік), «Голы звер» і «У віры жыцця» (новы зборнік выдадзены Дзяржаўным Выдавецтвам на 225 старонак) маюць толькі адну заганау: яны занадта моцна падкрэсліваюць мараль і таму парушаюць раўнавагу паміж мэтай і сродкамі».

Гэта не адзіная публікацыя, прысвечаная беларускай літаратуры, што з'явілася на старонках газеты «*Prager Presse*». Напрыклад, у нумары ад 11 кастрычніка 1929 г. быў змешчаны аглядны артыкул аб праграмных установах «Узвышша», іх рэалізацыі ў паэзіі, прозе, літаратурнай крытыцы і сатыры.

Абодва нямецкамоўныя артыкулы, закранутыя намі, падпісаны крыптанімам М. Н. (кірылічная транслітарацыя — М. Г.). Мяркуем, зыходныя тэксты могуць належаць яму Максіма Гарэцкага, аўтара «Гісторыі беларускай літаратуры», агляднай крытычнай працы «Маладняк» за пяць гадоў. 1923—1928».

У 1920-х гг. пісьменнікі замацоўвалі міжнародныя сувязі не толькі перакладчыцкай працай, але і непасрэдным поіскам рук — народнай дыпламатыяй, дзейснай ва ўсе часы. Сляды савецкіх паязджанскіх місій, рассяяныя ў перыёдыцы і архіўных зборах, вартыя пошуку, вывучэння і сучаснага асэнсавання.

Мікола ТРУС

Кастры далёкія, кастры блізкія

Многім падабаецца песня «Костры горят далекіе». Асабліва захапляюцца ёю аматары музыкі старэйшага пакалення. Ды хто не любіць яе, калі яна такая задумшэная, мілагучная. Нібы і звычайныя, простыя словы, але гэтакія, што бяруць за душу.

Костры горят далекіе,
Луна в реке купается,
А парень с милой девушкой
На лавочке прощается.

Глаза у парня ясные,
Как уголки горящие,
Быть может, не прекрасные,
Но, в общем, подходящие...

Іван Шамаў.

Як часта бывае ў падобных сітуацыях, мала хто задумваецца аб аўтарстве яе. А ведаць не лішне, бо наўрад ці з'явілася б яна, калі б аўтар гэтага верша, пакладзенага на музыку, Іван Шамаў не служыў на Беларусі. На жаль, скончылася яна драматычна. Аднак нярэдка і такія выпадкі, калі няхчасце прымушае чалавека мабілізаваць у сабе тое, што раней не праяўлялася. Гэта якраз такі выпадак.

Іван Васільевіч хоць і любіў літаратуру, захапляўся паэзіяй, становіцца паэтам, тым больш паэтам-песеннікам, не збіраўся. Ураджэнец сяла Хлыстова (нарадзіўся 19 лютага 1918 года) Маршанскага павета, а гэта на той час была Тамбоўская губерня Расіі, ён скончыў бібліятэчны тэхнікум. Як лепшы выпускнік быў накіраваны ў Маскоўскі бібліятэчны інстытут.

Аднак яшчэ са школьных гадоў марыў быць лётчыкам. Таму ў 1940 годзе, на апошнім курсе, з інстытутам развітаўся і стаў курсантам авіяцыйнай школы. Сваё баявое хрышчэнне атрымаў летам сорока другога. Пасля заканчэння Вялікай Айчыннай вайны служыў на ваенным

аэрадроме паблізу Шчучына. Аднойчы адбылося тое, пра што п'яецца ў вядомай песні — «не вышлел полет». На вышыні 500 метраў у самалёта нечакана стаў рухавік, і крылатая машына ўпала на зямлю. Іван Шамаў цудам застаўся жывы, але з-за пералому пазваночніка быў паралізаваны. Два з паловай гады правёў у Гродзенскім вайсковым шпіталі, аднак на ногі так і не стаў.

Падчас лячэння ўратаванне знайшоў у паэзіі. Перачытваў Уладзіміра Маякоўскага, якім захапляўся яшчэ ў маленстве, чытаў іншых паэтаў. Пакрысе і сам узяўся за пера, а ў 1949 годзе дачакаўся і сваіх першых публікацый. З паэзіяй не развітаўся і тады, калі з жонкай Наталляй Фёдарэўнай нарэшце атрымаў невялікі, усяго дзевяць квадратных метраў, пакой у камунальнай кватэры пяціпавярхоўкі на Ізмайлаўскім бульвары ў Маскве. Песна, канешне, затое і аднаму пабыць можна. Не тое, што ў шпіталі, дзе заўсёды людна. Калі ж адзін, то і вершы

лепш пішуцца. Аднойчы напісаў нават верш «Марш авіяцыі».

У гэтым прызнаўся сябрам-лётчыкам, калі яны чарговы раз завіталі ў госці. Твор спадабаўся ім, але... Ён і сам ведаў, што марш без музыкі — гэта ніякі і не марш. Ведаў і іншае: не ў яго становішчы самому шукаць каго-небудзь з кампазітараў, хто б зацікавіўся творам. «Знойдзем табе кампазітара», — паабяцалі яму сябры-лётчыкі. А на той час ужо вялікай вядомасцю карысталіся песні Барыса Макравуса. Што яго творы лірычныя, гэтаму яны не надалі асаблівай увагі.

Калі выйшлі на Барыса Андрэевіча і расказалі яму, хто такі Іван Шамаў, той згадзіўся пазнаёміцца з ім. Пра яго згоду паведамілі і Наталлі Фёдарэўне. З нецярпеннем чакалі яго прыезду. З'явіўся ён недзе гадзін у адзінаццаць вечара. Ніж не мог знайсці неабходны дом, бо Ізмайлаўскі бульвар толькі забудоўваўся, а тэлефона ў Шамавых не было.

Калі разгаварыліся, высветлілася, што Барыс Макравусаў звычайна піша якую-небудзь мелодыю, а пасля шукае для яе верш. Адразу стала відавочна, што «Марш авіяцыі» яго не можа зацікавіць. Але з'явілася і спадзяванне, што сумесная песня ўсё ж можа з'явіцца.

— Напішыце што-небудзь пра каханне, — прапанаваў Барыс Андрэевіч.

— Паспрабую, — адказаў Іван Шамаў і дадаў: — Калі атрымаецца...

— А вы пастарайцеся.

Па словах Наталлі Фёдарэўны, муж «ўспомніў, як мы вырашылі паехаць у Валадарск на цягніку. Унеслі яго ў вагон, пасадзілі, і паехалі. Іван Васільевіч бачыў гэтыя мясціны з паветра, а цяпер, разбіты, бачыў усё з зямлі. Яму было вельмі цікава.

— Ты паглядзі, якая прырода, Клязьма! Такая прыгажосць!

А там месяц адлюстроўваўся ў вадзе і рыбаці сядзелі на беразе, рыбалілі. «Костры горят далекіе, луна в реке купается...».

Згадаўшы ўсё гэта, Іван Васільевіч узяўся за напісанне варыянтаў тэксту. Пазней дашліфоўваў, пасылаў Барысу Макравусаву. Пакуль не атрымаўся такі, які спадабаўся яму, бо добра стасаваўся да гатовай мелодыі. Песня «Костры горят далекіе», прагучаўшы ўпершыню, па сутнасці, адразу стала народнай. Палюбілася яна і спевакам. Сярод тых, хто яе выконваў, — Уладзімір Нячаеў, Людміла Зыкіна, Вольга Варанец і іншыя. Леанід Барткевіч, Марына Дзявятава, Надзея Кадышава, Валерыя Сёмін — гэта ўжо новае пакаленне, для каго «костры далёкія» — таксама блізкія.

Не забываў Іван Шамаў і пра горад, які назаўсёды прاپісаўся ў яго біяграфіі. Аб гэтым, у прыватнасці, сведчыць верш «Прыезжай, товарищ, в Щучин»: «Край наш толком не изучен, // Как же он богат! // Приезжай, товарищ, в Щучин, // Тихий город-сад. // Тополиная дорожка, // К городу ведет... // Вот и домик в три окошка, // Садик и огород. // Тонут улочки прямые // В зелени садов, // Яблонь ветви молодые // Гнуты от плодов. // Есть и речка, и плотина, // Старый парк зовет. // Ну, и главная причина — // Добрый здесь народ. // Если думой ты измучен — // Где бы отдохнуть, // Приезжай, товарищ, в Щучин // Летом как-нибудь».

У Івана Шамава выйшла нямала паэтычных кніг. На жаль, той, якой даў назву «Костры горят далекіе», не дачакаўся: памёр 20 снежня 1965 года. Толькі ў 2007 годзе ў серыі «Літаратурныя роднікі Тамбоўскага края» пад такой назвай убачыла свет яго выбранае.

Ягор КУДНЕВІЧ

Транзітам у чытацкую эліту

Гэтую ўстанову на Маскоўскай, 18 сталіцы абмінуць наўрад ці магчыма, а асабліва сёлета, калі на вокнах па-святочнаму красуюцца маляўнічы бібліявеснік, які ўрачыста аб'яўляе: «Бібліятэцы № 1 імя Л. М. Талстога 110 гадоў». Творчы калаж з фотаздымкаў памятных момантаў з гісторыі кніжніцы, імгненняў адметных сустрэч — мінака адразу захопіць багатая гісторыя адной з найстарэйшых бібліятэк Мінска. І калі заходзіш унутр, трапляеш у прастору, намоленую не адным пакаленнем творчай інтэлігенцыі, якая гуртавалася менавіта ў Талстоўцы. Улюбёныя ў кнігу і сёння верныя сваёй бібліятэцы. У чым сакрэт, ведае загадчыца бібліятэкі № 1 імя Л. М. Талстога Лола Іназемцава.

— Лола Юр'еўна, цудоўныя вывескі-калажы на вокнах з нагоды юбілею так і клічуць зайсці да вас.

— На кожнай з іх — мы спецыяльна прадумалі з супрацоўнікамі — гісторыя бібліятэкі ў карцінках. На іх і пісьменнікі, якіх, на жаль, ужо няма. Нядаўна мы страцілі Міколу Шабовіча, летась — Дзмітрыя Пятровіча. Гэта былі нашы вялікія сябры. М. Шабовіч ладзіў праект «Кола Міколы», запрашаў вядомых пісьменнікаў, музыкантаў, у тым ліку маладых, пачаткоўцаў, і быў нязменным вядучым. «Кола Міколы» працягвалася ў нас больш чым два гады. Таксама на вывесках-калажах такія вядомыя творцы, як Міхась Пазнякоў, Вялянціна Паліканіна... Вялікую каштоўнасць уяўляюць чорна-белыя здымкі, якія акунаюць у мінулае кніжніцы, калі віравала жыццё 20—30 гадоў назад. Дзіўна, што ў нашай бібліятэцы невялікая цяжучка кадраў была на працягу ўсёй яе гісторыі. Паколькі тут побач студэнты, то прыходзяць на падпрацоўку, адпрацоўваюць размяракаванне, ідуць далей, а вось карыфеі аддадзены Талстоўцы шматлікія гады. Можна, не ў апошнюю чаргу таму, што ў кіраўніцтва да іх пашанотнае, уважлівае стаўленне. Шмат бібліятэцы прысвяцілі былыя загадчыцы: Надзея Корзюк, Таццяна Маткоўская. Нашы карыфеі, якія прапрацавалі 30 гадоў, — Лілія Аляксандраўна Ачакоўская, Тамара Іванаўна Слабко, Людміла Аляксандраўна Раманчук — узнагароджаны граматамі выканаўчага камітэта Маскоўскага раёна. Яны выдатна ведаюць гісторыю нашай бібліятэкі. Тут дагэтуль засталася інтэлігенцыя. А ў 1990-х — пачатку 2000-х было вельмі шмат мастакоў, пісьменнікаў... Нядзіўна: знакавая бібліятэка з багатай гісторыяй, ды яшчэ ў цэнтры. Добра было б вуліцу Маскоўскую зрабіць турыстычнай, аформіць у старым стылі, выкласці дарогу пліткай, каб можна было вадзіць экскурсіі. Вуліца кароткая, а якая насычаная гістарычная зона! Побач з намі самая старая пошта... На месцы тэатра эстрады быў кінатэатр. Ці ведаем мы гэта, а які матэрыял для экскурсіі!

— І каго бачыце экскурсаводам — каго-небудзь з карыфеяў?

— Тут ролю адыгрывае той факт, што ў нас ураўнаважанне на вагах бібліятэчных кадраў: ёсць і карыфеі, і моладзь. Калегі з 30-гадовым стажам і з 2—5-гадовым узаемадзеяннем, і атрымліваецца баланс, які і дае адчуць хвалю часу. Вялікае значэнне мае чалавечы фактар тых спецыялістаў, якія прапрацавалі шмат гадоў, галоўнае ж у калектыве — зносіны, павага адно да аднаго. Таму экскурсавод абавязкова знойдзецца! Тым больш наша бібліятэка не зацыкліваецца на абсалютуванні толькі па месцы знаходжання і прাপіскі людзей, мы пайшлі намянога далей. Цяпер актыўна працуем з каледжамі — напрамак вул. Сямашкі і Курасоўшчыны. Ахапілі пяць каледжаў. І тут фокус не толькі на кнігі, але і на сустрэчы з цікавымі асобамі. У 2022 годзе ў нас будзе юбілейны праект з нагоды 45-годдзя Маскоўскага раёна «Я тут жыву, я тут ствараю». Удзельнікі — тыя, хто жыве і працуе ў гэтай частцы сталіцы. Навучэнцаў каледжаў будзем рады бачыць на сустрэчы з цікавымі асобамі. А таксама плануем запрашаць і прадпрыемствы, напрыклад, дамовіліся з «Беліта-Вітэкс». Сакавік 2022-га прысвечым жаночаму дню, і гэтае прадпрыемства завітае да нас.

— Такім чынам бібліятэка набывае новыя формы работы... А кніга не сыходзіць на другі план?

— Тут атрымліваецца як з калектывам: усё збалансавана, і кніга ні ў якім разе не сыходзіць на другі план. Традыцыйныя метады работы дагэтуль запатрабаваны. Наша бібліятэка знаходзіцца на транзітнай вуліцы: да нас прыязджаюць і з Курасоўшчыны, і з боку вакзала. І такі транзіт толькі на карысць! Мы адносімся да Маскоўскага раёна, а недалёка — Кастрычніцкі, ад яго якраз аддзяляе вул. Маскоўская. Таму супрацоўнічам з тэрытарыяльным цэнтрам і Кастрычніцкага раёна. Транзіт, як бачыце, тут ва ўсім.

— Можна, і ў разуменні сутнасці бібліятэкі?

— Вядома. Мы не статчныя і не кансерваваныя. Тым больш сёння такі час, што і самім даводзіцца ісці да чытача. Наведаць яго, прэзентаваць бібліятэку. Я пасябрала з усімі загадчыкамі бібліятэк каледжаў у зоне нашай даступнасці. Мае любімыя — два медыцынскія каледжы, асабліва той, што на Даўгабродскай.

Вядома, студэнты занятыя спасціжэннем сваёй прафесіі і чытаюць профільную літаратуру, але цікавіцца і творчасцю. Напрыклад, былі ў захапленні ад сустрэчы з пісьменнікам Анатолам Бутэвічам. Шмат водгукаў і ад імпрэз з Міхасём Пазняковым. З каледжамі таксама любілі працаваць Мікола Шабовіч, Дзмітрый Пятровіч. Бард, паэтэса, выкладчыца педуніверсітэта

Лола Іназемцава.

Таццяна Жылінская рабіла праект «Ясная Паляна», які б працягваўся, калі б не ковід. Было тры сустрэчы, ды якія цудоўныя! Незабыўныя атрымаліся з балерынай Ірынай Яромкінай, з акцёрам Андрэем Душачкіным. Тэматыка — «Анна Карэніна» з нагоды юбілею Л. М. Талстога. Ірына Яромкіна ж танцавала балет «Анна Карэніна», ён тады толькі рыхтаваўся да паказу. Таксама да 190-годдзя Талстога арганізавалі бал. Папрыбралі сталы, крэслы, запрасілі танцораў з Палаца моладзі. Хоць пляцоўка ў нас невялікая, але ўсё атрымалася.

Нельга не згадаць шыкоўны Дзень Кітая ў 2017 годзе. Універсітэт культуры дапамог з выступоўцамі. Кітайцы — вялікія вынаходнікі і арыгіналы. Не было сцэны, дык яны ўладкаваліся на падлозе і паказвалі розныя мімічныя, пантамімічныя сцэны. Далучыўся і Інстытут Канфуцыя. За творчую ж частку быў адказны Універсітэт культуры. Чыталі вершы беларускіх паэтаў па-руску, па-беларуску і па-кітайску.

— Так ваша бібліятэка наладжвае сімбіёз культур, узбагачаючы нашу нацыю.

— Яшчэ ў нас былі дні Кыргызстана і Казахстана з удзелам паслоў. Акрамя прэзентацый, праходзілі выступленні нашых нацыянальных калектываў. Дзяліліся творчасцю і па-кіргізску, і па-беларуску. Прэзентавалі культуры, сучасны ўклад. Так мы ахапілі Кітай, Казахстан, Кыргызстан. Планавалі яшчэ Дзень Ізраіля. Такія імпрэзы — па-свойму прапаганда і кніг, і нацыяльнай культуры. Бо згадалі творчасць нашых класікаў на іх мове. Людзі іншай нацыянальнасці пасля гэтых сустрэч становяцца больш адкрытыя. Напрыклад, кітайскія студэнты пасля таго мерапрыемства завіталі да нас і групамі збіраліся ў чытальнай зале, штосьці абмяркоўвалі, малявалі. Прыходзілі як сябры.

— Значыць, бібліятэка аб'ядноўвае, спрыяе шчырасці і адкрытасці?

— Так. Сведчанне гэтаму — адкрыццё 2 снежня выстаўкі ў рамках семінара «Асабістая бібліятэка Л. М. Талстога ў рэестры Сусветнай дакументальнай спадчыны ЮНЕСКА «Памяць свету»» сумесна з Дзяржаўным мемарыяльным і прыродным запаведнікам «Музей-сядзіба Л. М. Талстога «Ясная Паляна»». Да нас прыходзіла Галіна Аляксеева, кіраўнік музея, кандыдат педагогічных навук, заслужаны работнік культуры Расійскай Федэрацыі. Яна расказала пра Ясную Палю і пра асабістую бібліятэку Льва Талстога і яе захаванасць у музеі. На гэтую падзею сабралася творчая эліта, кіраўніцтва адміністрацыі Маскоўскага раёна, супрацоўнікі музеяў і бібліятэк.

— А ці дапамагае знаходжанне ў цэнтры і акумуляванне творчага жыцця, калі камп'ютарызацыя скіроўвае ўвагу больш на гаджэты, чым на бібліятэку?

— Талстоўка ў цэнтры знаходзілася і ў час свайго заснавання, у 1911 годзе. Цікава, што наведванне каштавала адну капейку. Можна, якраз гэта вымагала цаніць кнігу! Каштоўнасць бібліятэцы даюць два фактары: кнігі і людзі, якія тут працуюць, — высокакваліфікаваныя, адукаваныя. Дапамагаюць цяпер жывыя зносіны. Я нарадзілася ў Мінску і паглыбілася ў культурнае жыццё на 200 працэнтаў. Вельмі люблю тэатры, «Лістапад», хаджу на паказы. А тут, у бібліятэцы, сустрэла столькі цікавых людзей, вядомых артыстаў, таго ж Андрэя Душачкіна, сына Аляксандры Клімавай з Рускага тэатра, ён з'яўляецца чытачом нашай бібліятэкі,

таксама як і акцёр Купалаўскага тэатра Уладзімір Рагаўцоў. Сярод нашых чытачоў увогуле шмат публічных асоб, у прыватнасці заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ірына Нарбекава. Ірына Веніямінаўна дарэчы, ніколі не адмаўляе, калі запрашаю на сустрэчу. Яна выхадзец з нашай кніжніцы, ведала бібліятэкараў-папярэдніц.

— Ці не згубіла інтэлігенцыя прыхільнасць да кнігі ў век распаўсюджання сучасных тэхналогій?

— Трапятлівасць засталася. Асабліва гэта заўважна тады, калі кнігі прыносяць у дар: з якім болей у вачах іх аддаюць! А ў якім яны добрым стане! Больш за тое, адзін вядомы чалавек падарыў нам агромністую бібліятэку канца XIX — пачатку XX ст. Не кожнай установе так шанцуе, калі дораць выданні, якія ўяўляюць рарытэтную каштоўнасць. Таму прыхільнасць да кнігі ніколі не згубіцца. Плюс у нас фонд класічнай літаратуры вылучаны ў асобны разрад. Ладзім выстаўкі дзеля рэкламы фонду, нагадвання пра цікавыя асобнікі. Бо з кнігай чалавек успамінае сваё мінулае, маладосць, якая была якраз з бібліятэкай: хтосьці ў Талстоўцы пазнаёміўся з дзяўчынай, сустрэў тут вядомую асобу. 110 гадоў — сур'ёзны багаж: ведаў, насычанай гісторыі, адметных сустрэч, падзякі тым, хто збіраў кнігі. Бібліятэка ж сур'ёзна пацярпела ў час вайны. Ды захаваўся прыжыццёвы выданні Талстога. Да 110-гадовага юбілею бібліятэкі мы зрабілі выстаўку рарытэтных выданняў, самае старое з якіх 1800 года, ёсць 1887 і 1893, 1906. Людзі дапамагалі пасля вайны, калі бібліятэка была разбурана і нічога не засталася ад падарункаў жонкі Талстога. Радасна, што ўстанова носіць імя гэтага пісьменніка, які шмат пакінуў пасля сябе, — такі ж багаж і ў бібліятэкі. Шырыня яго асобы дае нам імгнэнца да новых гарызонтаў.

— А як да кнігі ставіцца вы?

— Калі я ладжу мерапрыемствы з дзецьмі, часта пытаюся ў іх: «Ці чыталі вам казкі?» І мне цікава пачуць, хто: мама, бабуля, радзей тата. Мне — бабуля. Маё прозвішча рускае, карані ў Стаўрапалі і на Каўказе, бабуля адтуль. Ведаецца, менавіта ад яе ў мяне трапяткое стаўленне да кнігі. Яна чытала на памяць кавалкамі раман «Пётр І» Аляксея Талстога. Яшчэ ў яе было шмат кніг старых, пашарпанных. Менавіта яна прывіла мне любоў да кнігі не толькі як крыніцы чытання, але і як твора мастацтва паказала працу мастакоў-афарміцеляў, расказвала, дзе друкуюць. Я хадзіла ў 7-ую дзіцячую бібліятэку і дапамагала работнікам, была юным бібліятэкарам: выражала карткі, фармуляры, запаўняла дзённікі.

— І рыхтаваліся сваю будучыню звязаць з кніжніцай?

— Думаю, гэта стала спадчынасцю. Мая стрыечная сястра таксама заканчвала бібліятэчны факультэт, працавала там, потым — у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Калі навукалася ва ўніверсітэце я, то атрымлівала вялікае задавальненне. А пра загадванне ніколі не думала, ды гэта і не трэба. Неабходна ў сабе проста бачыць бібліятэкара і любіць кожнага чытача, якім бы ён ні быў. Дзіўна, за 27 гадоў стажу ў мяне ніколі не здаралася канфліктаў. Мне было лёгка, бо заўсёды любіла працаваць з людзьмі і з чытачамі ў прыватнасці. Дарэчы, у бібліятэцы Талстога ёсць чытачы з вялікім стажам: Генрыета Гусарэвіч, 93 гады, ездзіць да нас з вуліцы Альшэўскага. Юрый Зялінскі, 1936 года нараджэння, бярэ заўсёды часопісы «Молодая гвардия», «Наука и жизнь». Пастаянна прыходзіць Уладзіслава Вядзёхіна, 1947 года нараджэння. Актыўныя маладыя: Святалана Тамковіч стабільна раз на тыдзень прыходзіць з сынамі, бярэ яму, напрыклад, «Тры мушкетёры» і сама чытае шмат. І шчасце, калі ідзе шмат чытачоў, калі шумяць, калі бягуць дзеці. Дарэчы, мы рабілі тут квэст «Юбілейны бібліямарафон» з дзецьмі з 3-й школы, што на вуліцы Чыгуначнай, пра бібліятэку і кнігу. І па розных залах дзеці шукалі адказы на пытанні. Такім стаў наш першы вопыт квэстаў. Мы ж бібліятэка класічная і супрацоўнічаем больш з дарослымі. Але атрымалася ўсё выдатна.

— Як вы спраўляліся з пандэмічнымі цяжкасцямі?

— Прышлося пайсці ў людзі, рабіць пляцоўкі за межамі бібліятэкі. Такую арганізавалі на вуліцы Маскоўскай перад Домам быту. А яшчэ — пляцоўкі інтэлектуальныя, «Кніга — сябар», «Кніга ў дарогу», зрабілі адну там, дзе прыходзіць цягнік, на чыгуначным прыпынку «Інстытут культуры»: паток пасажыраў жа вялікі. Калі мы прадстаўляліся, чулі нязменную фразу: «Ой, а я быў у Талстоўцы!» Усе яе ведаюць, бо многія тут вучыліся: журфак, Акадэмія кіравання... Побач тэатр эстрады. На 2022-гі я заплававала з ім мерапрыемства да 45-годдзя Маскоўскага раёна сталіцы.

— Што б вы пажадалі бібліятэцы на будучыню, адштурхоўваючыся ад 110-гадовага юбілею?

— Думаючы пра такі сур'ёзны ўзрост, уяўленне малое галаву сям'і на Каўказе, мужчыну ў гадах, разважнага. Таму хочацца пажадаць бібліятэцы мудрасці і маладосці. Як у нас па аддзелах размеркавана: абанемент — маладосць (маладыя супрацоўнікі), а чытальная зала — мудрасць (карыфеі), а разам яны — найлепшы спляў.

Гутарыла Наталля СВЯТЛОВА, фота аўтар

На мове кінасяброўства

Цырымонія закрыцця і падвядзенне вынікаў XXVII Мінскага міжнароднага кінафестывалю «Лістапад» адбыліся 26 лістапада ў сталічным кінатэатры «Масква». Прагледжана амаль сотня фільмаў, названы дзясяткі пераможцаў... Аднак падчас фэсту было нямала адметных падзей: творчых сустрэч, майстар-класаў, круглых сталоў. Ёсць надзея і на перспектывнае супрацоўніцтва — падпісана шмат пагадненняў...

Вынікі

Спецыяльны прыз Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За гуманізм і духоўнасць у кіно» прысуджаны ўзбекскаму рэжысёру Джахангіру Ахмедаву. Гран-пры «Золата «Лістапада» атрымала яго карціна «Ілхак». Шэраг узнагарод — у германа-аўстрыйскай драмы «Каралеўская гульня» рэжысёра Філіпа Шцэльцыя, якая сёлета адкрыла фестываль: прыз імя Юрыя Марухіна за найлепшую апэратарскую работу, прыз глядацкіх сімпатый, а таксама ўзнагарода за найлепшую мужчынскую ролю (Олівер Мазучы). Уладальнікам прыза за найлепшую рэжысуру ў конкурсе ігравога кіно стала рэжысёр казахскага фільма «Агонь» Айжан Касымбек, у гэтай жа карціны і прыз за найлепшае гукавое (музычнае) рашэнне. Дзве актрысы былі адзначаны ў Асноўным конкурсе ігравога кіно: прыз за найлепшую жаночую ролю накіраваўся ў Кітай — актрысе Яншу Ву за ролю ў фільме «Ідучы за яе цемне», спецыяльны прыз журы за жаночую ролю — у Францыю: яго атрымала актрыса Лу Лампрос (фільм «Мая ноч»).

Спецыяльным згадваннем журы ўшанавана венесуэльская стужка «Унутранае ззянне». Прыз за найлепшы сцэнарый атрымаў іран-французскі фільм «Герой» Асгара Фархадзі («Герой» сёлета стаў уладальнікам Гран-пры журы на Канскім кінафестывалі). Гэты ж фільм на «Лістападзе» заваяваў спецыяльны прыз журы кінапрэсы «За натхненне і аўтарскі погляд на кінамастацтва».

У конкурсе «Кіно маладых» найлепшым анімацыйным фільмам прызнана аўстралійская стужка «Жывапіс па нумарах» рэжысёра Джэгатхевы Радхэі. Дыплом за шчырасць у асвятленні праблем чалавечай годнасці прысудзілі рабоце французскага рэжысёра Каміра Айноўза «Мядовая цыгара». Дыплом за найлепшую рэжысуру — у Манзаралі Шэралі з Таджыкістана: за стужку «Абуза». Спецыяльны прыз журы аддалі французскаму фільму «Лулу» рэжысёра Юбера Вілья.

За найлепшае ўвасабленне тэмы фестывалю «Кіно — сімфонія адзінства» ўзнагароджаны індыйска-афганістанскі фільм «Ад дзвярэй да дзвярэй». Дыплом за дакладную кінаіронію дастаўся расійскаму рэжысёру Глебу Росу (стужка «Белы гетэрасексуальны мужчына»). Дыпломам за дзёрзкасць задумы адзначылі кубінскі фільм «Сіняе сэрца». Найлепшым дэбютам стала расійская стужка «Маякоўскі». А прызам за найлепшы фільм конкурсу імя Віктара Турава ўзнагародзілі іранскі фільм «Сын» рэжысёра Нушына Мераджы.

Кадр з фільма «Каралеўская гульня».

У секцыі дакументальнага кіно некалькі ўзнагарод атрымала «Страла» беларускага рэжысёра Галіны Адамковіч: прыз глядацкіх сімпатый за найлепшы дакументальны фільм, а таксама прыз за адлюстраванне гісторыка-культурных і цывілізацыйных кодаў нацыянальнай ідэнтычнасці. Прыз рэжысёру за найлепшае ўвасабленне вобраза выдатнага дзеяча культуры і мастацтва, які прывяціў сябе служэнню Айчыне, атрымаў Антон Нікалаеў за фільм «Іншым я ўжо не буду». Спецыяльны прыз журы прысудзілі балгарскай стужцы «Ціхая спадчына». Гран-пры ў секцыі атрымаў расійскі фільм «Далёкі план» рэжысёра Уладзіміра Галаўнёва.

Падчас цырымоніі былі ўручаны спецыяльныя ўзнагароды. Фільм «Лётчык» рэжысёра Рэната Даўлецыярава атрымаў прыз Мінскага гарадскога выканаўчага камітэта за ўвасабленне духоўнасці ў мастацтве. Стужка «QAZAQ. Гісторыя залатога чалавека» адзначана

чалавека» яны працавалі над такімі праектамі, як кінагісторыя Эдварда Сноўдэна, фільм «Украіна ў агні», інтэрв'ю з прэзідэнтам Расіі Уладзімірам Пуціным.

Аб планах прасоўвання карціны, якая, дарэчы, стваралася 19 месяцаў, распавёў прадзюсар Ігар Кобзеў, ураджэнец Беларусі, які цяпер жыве ў ЗША:

— Я ганаруся тым, што прымаў удзел у праекце. Гэта трэці кінафестывальны паказ стужкі: мы ўжо з'ездзілі ў Рым і Лос-Анджэлес. Таксама ёсць 8-серыйны фільм, які плануем трансліраваць у якасці тэлесерыяла. Спадзяюся, у нас будзе не толькі кіна-, але і тэатральны праект. Жанр карціны ў большай ступені нагадвае драму, чым дакументальны фільм. Музыкай займаўся італьянскі кампазітар і дырыжор Карла Сіліота. Трэкі запісваліся ў адной з залаў Астана Оперы, што знаходзіцца ў Нур-Султане. Дарэчы, «QAZAQ. Гісторыя залатога чалавека» ўжо ўключыўся ў гонку за прэмію «Оскар» і нават атрымаў першую музыкальную намінацыю.

Кадр з фільма «Ілхак».

спецыяльным прызам Садружнасці Незалежных Дзяржаў «Кіно без межаў» за развіццё культурнага супрацоўніцтва і ўмацаванне сяброўства паміж народамі. Карціне грузінскага рэжысёра Георгія Харэбавы «Роварам да Месяца» была прысуджана спецыяльная ўзнагарода «Мова кіно — мова дружбы».

Культура

Адной з галоўных на фэсце стала прэм'ера дакументальнай стужкі «Іншым я ўжо не буду». Яе герой — пачэсны госць XXVII Мінскага міжнароднага кінафестывалю «Лістапад» расійскі акцёр, рэжысёр, дзяржаўны дзеяч Мікалай Бурляеў.

— Гэты фільм не пра мяне, а ў першую чаргу пра кінафестываль «Залаты Віцязь», якому ў гэтым годзе ўжо 30 гадоў, — раскажаў падчас прэм'ернага паказу народны артыст. — Яго зняў адзін з найлепшых рэжысёраў тэлеканала «Культура» Антон Нікалаеў, які шмат гадоў збіраў і здымаў матэрыял пра фестываль.

Дакументальны фільм расказвае аб стварэнні «Залатога Віцязя» і самых галоўных задачах, якія бачыць перад сабой яго заснавальнік — прэзідэнт кінафоруму Мікалай Бурляеў. Вось ужо 20 гадоў ён не выходзіць на сцэну, пакінуў кар'еру ў кіно.

— Не ўдзельнічаю ў гэтым рыначным кінапрацэсе. Як сказана ў Бібліі: дарма атрымаў, дарма і аддавай. А нас цяпер прымушаюць рабіць грошы на праектах, якія прыніжаюць духоўны ўзровень краіны. Трэба вяртаць культуру, яна страціла сваё месца, — падзяліўся Мікалай Бурляеў.

Нягледзячы на доўгі перапынак і ў тэатральнай кар'еры, акцёр прыняў удзел у гучнай прэм'еры тэатральнага сезона 2020—2021, сыграўшы адну з галоўных роляў у спектаклі «12» Мікіты Міхалкова. Запрасіў яго сам Мікіта Сяргеевіч, аднакурснік і даўні сябар Мікалая Пятровіча.

Завяршаецца дакументальны фільм «Іншым я ўжо не буду» размовай пра мару рэжысёра Бурляева — зняць важную для яго карціну пра заснавальніка Троіцкага манастыра Сергія Раданежскага.

Гісторыя

Вялікая ўвага і дакументальнай стужцы «QAZAQ. Гісторыя залатога чалавека», прысвечанай жыццю і палітычнай кар'еры першага прэзідэнта Казахстана Нурсултана Назарбаева. Выканаўчым прадзюсарам карціны і інтэрв'юерам стаў Олівер Стоўн, уладальнік трох прэмій «Оскар». Першы прэзідэнт Казахстана падзяліўся з ім успамінамі аб дзяцінстве, сталенні, распадзе Савецкага Саюза і першых гадах незалежнасці краіны.

— Як рэжысёр я стварыў чатыры карціны, як прадзюсар — трыццаць, — адзначае рэжысёр стужкі Ігар Лапацёнак. — Але гэтая — самая лепшая. Калі ты пачынаеш працаваць над фільмам, ніколі не ведаеш, якім ён атрымаецца ў выніку. І справа тут не ў бюджэце, кастынгу або тэме. Кіно — гэта магія. Яно можа скласціся, а можа і не скласціся. Гэтая стужка ўдалася. Ад папярэдніх работ яна адрозніваецца тым, што мы змаглі знайсці нейкі трэнд, які ўсё аб'яднаў — тое, што адбываецца на тэрыторыі былых краін СССР. Зараз час збіраць тыя супольнасці, якія раней былі раз'яднаны. Зразумела, ніхто не казаў аб аднаўленні СССР.

З Оліверам Стоўнам Ігар Лапацёнак супрацоўнічае не ўпершыню. Да стужкі «QAZAQ. Гісторыя залатога

Супрацоўніцтва

У ліку сустрэч, якія праходзілі падчас «Лістапада», — круглы стол з удзелам членаў фестывальных дэлегацый у Нацыянальнай бібліятэцы. Пасля яго быў падпісаны Дагавор аб супрацоўніцтве кінематаграфістаў Беларусі і Узбекістана. У ім, між іншым, замацаваны дамоўленасці пра здымкі дзвюх сумесных стужак: «Узбекскі леў» — пра Героя СССР Мамадалі Тапвалдыева, якога вайна звязала з беларускай зямлёй, і «Узбечка» — пра дзяўчыну-снайпера (прататып — Зіба Ганіева, якая знішчыла сотні фашыстаў).

Пазней у штаб-кватэры Выканкама СНД у Мінску прайшла сустрэча прадстаўнікоў кінаіндустрыі, кіраўнікоў нацыянальных кінастудый дзевяці краін — Арменіі, Беларусі, Казахстана, Кыргызстана, Расіі, Таджыкістана, Туркменістана, Узбекістана і Грузіі. Вынік сустрэчы — падпісанне 9-баковага пагаднення аб супрацоўніцтве.

Упершыню за гісторыю існавання кінастудыі «Беларусьфільм» падпісана Пагадненне аб доўгатэрміновым супрацоўніцтве беларускіх і японскіх кінематаграфістаў у сферы кіно. Дырэктар кінастудыі Уладзімір Карачэўскі і японскі акцёр, рэжысёр Тэцура Сімагучі маюць намер ствараць сумесныя праекты. Сусветную вядомасць апошні набыў у Галівудзе пасля супрацоўніцтва з Квенцінам Таранціна, дзе працаваў не толькі як пастаноўшчык баявых самурайскіх сцэн, але і сыграў адну з роляў у дылогіі «Забіць Біла». Тэцура Сімагучі шырока вядомы ў Японіі і за яе межамі як акцёр, рэжысёр, прадзюсар, заснавальнік і кіраўнік тэатра «Камуі». Таксама ён стваральнік стылю кенгіда — баявога майстэрства валодання японскім мячом.

Удзячнасць

Да кінафестывалю прымеркавалі і вечар памяці беларускага кінарэжысёра Віктара Турава, прысвечаны 85-годдзю з дня яго нараджэння. Удзельнікі і госці сабраліся ў Доме кіно.

— Віктар Тураў для мяне назаўсёды застаўся сонечным і мэтанакіраваным чалавекам. Адночы запрасіў зняцца ў фільме «Высокая кроў», тады мы і пасябравалі, — раскажаў Мікалай Бурляеў. — Гэта класік. Цяпер такіх пранікнёных фільмаў з адчуваннем сваёй зямлі і каранёў не здымаюць. Нездарма стужка ўвайшла ў сотню найлепшых фільмаў усіх народаў. Шчыра віншую з тым, што ў нашым жыцці і гісторыі ёсць такая асоба, як Віктар Тураў.

На сустрэчы прысутнічалі таксама дзеці рэжысёра — Арцём і Алена Туравы, якія выказалі падзяку за памятнае вечар арганізатарам фестывалю і ўсім, хто захаваў тую любоў, якую творца дарыў глядачу.

— Ёсць памяць, якую дзяржава нам дапамагае захоўваць: існуе вуліца імя Турава, адкрываюцца памятныя дошкі, у Магілёве штогод праводзяць цэлыя кінафестывалі «Тураўскай восень». Прыемна, што не перарываецца гэты ланцужок і юныя кінематаграфісты растуць і вучацца на яго фільмах, — адзначыла дачка майстра рэжысёр Алена Турава.

Між тым падчас фестывалю паказалі фільм «Цераз могілкі», а ў кіназале Музея гісторыі беларускага кіно быў арганізаваны рэтраспектывны паказ найлепшых работ Віктара Турава, знятых на кінастудыі «Беларусьфільм». Дарэчы, ва ўстанове прадстаўлена выстаўка «Віктар Тураў. Подых жыцця», прысвечаная 85-годдзю з дня нараджэння майстра. Наведвальнікі могуць убачыць эскізы дэкарацый і касцюмы, зробленыя мастакамі-пастаноўшчыкамі, а таксама кінаплакаты, фотаздымкі і тэматычную інсталюцыю. Азнаёміцца з экспазіцыяй можна да 31 снежня.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Сімфонія пачуццяў

На цырымоніі закрыцця конкурсу фільмаў для дзіцячай і юнацкай аўдыторыі «Лістападзік», якая прайшла ў рамках кінафестывалю «Лістапад» у кінатэатры «Піянер», былі падведзены вынікі напружанага спаборніцтва. Удзельнікі змагаліся ў сямі намінацыях, у тым ліку за званні найлепшых фільмаў па версіях гледачоў і савета юных кінакрытыкаў. Цяпер, калі ўсе пераможцы вызначаны, а прызы ўручаны, наспеў час падвесці рахункі.

Выступаючы на цырымоніі, старшыня журы Ірына Шаўчук, заслужаная артыстка УССР, заслужаная артыстка Расійскай Федэрацыі, віцэ-прэзідэнт адкрытага фестывалю кіно краін СНД і Балтыі «Кінашок», заявіла, што «ў журы не было рознагалоссяў», а галоўным крытэрыем ацэньвання, вядома ж, стаў талент. Так, свайго роду гран-пры конкурсу, прыз «Залаты «Лістападзік», аднагалосна быў прысуджаны мультыплікацыйнай стужцы «Нават мышы трапляюць у рай» (2021).

Поўнаметражны анімацыйны праект, створаны ў капрадукцыі (Чэхія, Францыя, Славакія і Польшча), адзначыўся і на іншых міжнародных кінаспраборніцтвах. Карціна рэжысёраў Яна Бубенічка і Дэніза Грымава паспела ўжо атрымаць «Залаты кубак» вельмі прэстыжнага Шанхайскага міжнароднага кінафестывалю і іншыя ўзнагароды. Дужа абаяльны лялечны мультфільм апавядае гісторыю двух заклітых ворагаў — Мышаняці і Ліса. Па збегу абставін яны паміраюць і разам трапляюць у рай, але на гэтым іх шлях не канчаецца.

Фота з сайта listapad.org

Падчас цырымоніі ўзнагароджання.

Што ж, галоўная ўзнагарода атрымана цалкам заслужана. Па-сапраўднаму інтэрнацыянальнага маштабу стужка з высакаякаснай анімацыяй, адметным стылем і небанальнай гісторыяй вартая самых высокіх ўзнагарод. Трэба заўважыць, мультфільм «Нават мышы трапляюць у рай» добра ўкладваецца ў адну ўстойлівую тэндэнцыю міжнароднай мультыплікацыі нашага часу: за апошнія кінематаграфічныя сезоны выйшла адразу некалькі яркіх анімацыйных праектаў, змест якіх тым ці іншым чынам закранае тэму тагасветнага жыцця.

Думаецца, гэтыя з'явы могуць тлумачыцца ўсведамленнем кінематаграфістамі бязмежнасці анімацыйных прастораў, іх імкненнем пагутаць з гледачом на сур'ёзныя тэмы, зламаць стэрэатып аб

тым, што «мультфільмы — дзецям», і прывабіць новую аўдыторыю... У сучаснай беларускай анімацыі, мяркуючы па прадстаўленых у падборцы «Лістападзіка» карцінах, таксама прасочваюцца пэўныя тэндэнцыі. Хача, мабыць, больш правамерна ў дадзеным выпадку ўжываць слова «традыцыі», бо карані іх ідуць глыбока.

Спецыяльны прыз журы з фармулёўкай «За сімфонію пачуццяў» на сёлетнім «Лістападзіку» атрымаў рэжысёр Ігар Воўчак, чья анімацыйная стужка «Прэлюдыя і фуга» была прадстаўлена ў конкурсе. У гісторыі беларускай мультыплікацыі Ігар Воўчак — імя вядомае. Яму належыць ідэя стварэння фестывалю «Анімаёўка», які штовосень ладзіцца ў Магілёве, яму ж дасталася слава пачынальніка аўтарскай анімацыі

ў Беларусі, і гэта менавіта ён заклаў першыя цагліны ў падмурак нацыянальнай традыцыі.

«Прэлюдыя і фуга» — умоўна аўтабіяграфічная стужка мэтра. Як і належыць сапраўднаму аўтару ад свету кіно, Ігар Воўчак усю сваю творчую кар'еру здымае адзін фільм. З кожнай новай спробай твор абрастае новымі падрабязнасцямі, але канцэптуальна застаецца ранейшым. Карціна 2021 года гэта пацвярджае. Фільм заснаваны на дзіцячых успамінах рэжысёра, успамінах аб савецкім мінулым. Як і папярэднія стужкі аўтара, «Прэлюдыя і фуга» вызначаецца асаблівай сінкрэтычнасцю ў стварэнні мастацкіх вобразаў.

Яшчэ адна спецыяльная ўзнагарода была прысуджана членамі журы Алене Пяткевіч, рэжысёру анімацыйнага фільма «Я тайну ў глыбіні душы хаваю». Стваральніца стужкі, прысвечанай жыццю і творчасці Максіма Багдановіча, атрымала дыплом за «Акварэльную поліфанію душы паэта». Спалучаючы ў новым фільме класічную тэхніку перакладкі папярэвых марыянетак з імпрэсіянісцкім малюнкам ды некаторыя сучасныя прыёмы, Алена Пяткевіч застаецца вернай сабе, свайму стылю і традыцыям нацыянальнай школы.

Астатнія ж узнагароды конкурсу забраў поўнаметражны кінафільм расійскай вытворчасці «Новенькі». Падчас цырымоніі ўручэння рэжысёр фільма Аляксандр Кулямін і генеральны прадзюсар Юрый Кузняцоў-Таёжны выказалі ўдзячнасць мінскаму гледачу: «Мы вяртаемся ў Маскву, але душы нашы і сэрцы застаюцца з вамі».

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Маральны арыенцір для... задзіры

Трыумфатарам цырымоніі ўзнагароджання «Лістападзіка» стала расійская кінастужка «Новенькі» рэжысёра Аляксандра Куляміна. На карціну прыйшлося чатыры з сямі ўзнагарод: прыз глядацкіх сімпатый, прыз савета юных кінакрытыкаў і перамога ў намінацыях «Найлепшая актрыса», «Найлепшая работа дарослага акцёра ў дзіцячым фільме». Разбіраемся, чым стужка заслужыла такія цёплы прыём.

Рэжысёр карціны Аляксандр Кулямін (злева) і выканаўца ролі новенькага Раман Гарэлаў (справа) падчас здымак.

Фільм «Новенькі» расказвае гісторыю Мікіты Жукава (сяброў клічуць яго Жуком), кемлівага школьніка, у якога нядаўна ад хваробы памёр бацька і ў жыцці пачалася чорная паласа. Ён абірае шлях задзіры і хулігана: арганізоўвае банду, бярэ ўдзел у «пазакласных» разборках з дзяльбой тэрыторыі, са скандалам адмаўляецца выступаць на раённай алімпіядзе... Аднойчы ў клас прыходзіць новенькі хлопчык, і жыццё Мікіты кардынальна мяняецца.

Жукава, вучня старшай школы, іграе паўналетні расійскі акцёр Архіп Лебедзеў (па рашэнні журы ён стаў лаўрэатам у намінацыі «Найлепшая работа дарослага акцёра ў дзіцячым фільме»). Другая галоўная роля дасталася шаснаццацігадовай Вераніцы Усцімавай. Перад гледачамі яна паўстала ў вобразе аднакласніцы Мікіты, якую за вочы называюць убогай і ў якую ён, школьны аўтарытэт, найкруцейшы з крутых, безнадзейна закаханы.

Для кінематаграфістаў знайсці прыдатных акцёраў на ролі ў дзіцячым фільме — заўсёды выклік. Трэба брацца цяжкім, каб вытрымаць фатальна неабходны ў такіх выпадках кастынг. Іначай, калі юны артыст будзе ненаaturalна пачувацца ў кадрах, усё астатняе разбурыцца таксама, і магія не спрацуе. Стваральнікі ж «Новенькага», можна сказаць, ходзяць па краі, бо акцёры ў фільме нярэдка «фальшываць».

Найлепшы таму прыклад — галоўны герой Мікіта Жукаў. Нягледзячы на ўзрост, артыст Архіп Лебедзеў знешне вельмі падобны на школьніка, таму ў акружэнні сапраўдных падлеткаў ён выглядае ў цэлым арганічна. Нараканні ж узнікаюць у той момант, калі герою даводзіцца прамаўляць рэплікі. Па-першае, яны слаба падобныя на гаворку сённяшніх падлеткаў, а, па-другое, Архіп яўна перагінае палку, вылепліваючы характар свайго героя.

Жукаў цяжка перажывае страту бацькі, пакутуе ад дэфіцыту ўвагі. Дадайце сюды пераходны ўзрост з усімі асаблівасцямі ды ад прыроды круты нораў — і атрымаецца па-сапраўднаму выбуховая сумесь. Натуральна, хлопчык паводзіць сябе вельмі імпульсіўна, ён не стрымлівае агрэсію і выхваляецца перад асяроддзем. І вось гэтакі складаны вобраз вырашаецца ўсяго толькі злосна выплюнутымі ў камеру «Аб тым і «спіч!»» альбо «Не твая тэма!»

Дарэчы, прыведзеныя фразы — далёка не адзіныя спробы сцэнарыстаў асучасніць, амаладзіць гаворку персанажаў. У рэпліках Мікіты Жукава і яго сяброў перамяшаліся ўсе эпохі ды... сабраўся ўвесь сорам свету: «Чо за «кіпіш»?», «Прыгожа скаліш», «Як толькі баба ўзяла ў абарот...», «Жук, не па-пацанску» і пад. Зрэшты, партнёры Архіпа па здымках Вераніцы пашанцавала больш, ды і са сваёй задачай яна справілася на ўсё сто.

Тут жа трэба ўдакладніць: у процівагу цэнтральным героям і іх сяброўскаму колу масоўка атрымалася жывой і сапраўднай. Хіба што за выключэннем недарэчных рэакцый у некаторых месцах школьнікі ў фільме, дзякуй богу, падобныя на школьнікаў, а такое, паверце, нячаста сустракаецца ў кіно пра ўстанову сярэдняй адукацыі. Дзеці носяць адпаведнае іх узросту адзенне ды паводзяць сябе так, як належыць самым сапраўдным школярам.

З іншых заслуг стужкі можна выдзеліць няблага падбраны саўндтрэк. «Моладзевыя» расійскія хіты, што беспамылкова пазнаюцца са стартавых секунд прайгравання, па-першае, пасуюць агульнаму антуражу карціны, а па-другое, выконваюць важную функцыю — засведчаць эмацыянальны стан герояў у той ці іншай сцэне. Прадбачыцца шчырая размова? Чакайце якой-небудзь лірычнай песенькі. Вулічная бойка? Падыдзе напорысты рускі рэп.

Музыкі ў фільме шмат — тут знойдуцца кампазіцыі літаральна на ўсе выпадкі жыцця. Тым не менш стваральнікі, відавочна, занадта спадзяюцца на яе дапамогу. Складваецца ўражанне, нібыта творчая каманда, дэлегуючы музычнаму суправаджэнню ролю адзінага сродку мастацкай выразнасці, наўпрост латала саўндтрэкам сцэнарныя дзіркі і недахопы акцёрскай ігры. У большасці значных эпізодаў эмоцыі цалкам пакінуты на водкуп музыцы.

Затое цэнтральны вобраз кінастужкі — новенькі — вырашаны ўмела ды ў той жа час ненавязліва. Хлопчык Сёня — свайго роду фантом, прывід. Ён, калі хочаце, выконвае функцыю alter ego галоўнага героя, функцыю таго самага тумблера, які запускаяе працэс трансфармацыі

Кадр з фільма.

ў характары Жукава. Будучы ідэальнай версіяй Мікіты, Сёня становіцца для яго (і, па задуме аўтараў, для ўсіх гледачоў) маральным арыенцірам.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ
Фота з сайта mosfilm.ru

Гародчык з Краснага Яра

Засведчу адразу: ніякага дачынення гэты гародчык да агарода не мае. Гародчыкам, ці гароднікам, у Кіеўскай Русі, ды і пазней, называлі таго, хто ўзводзіў крэпасці. Красны Яр — тое месца, дзе праявіў ён сябе. Красны — у сэнсе прыгожы. Ды і «лагчыну», «роў» у беларускай мове часам называюць ярам. Гэтага гародчыка звалі Андрэй Дубенскі.

Пра яго, ліцвіна па паходжанні, вядома не так і шмат. Дзе нарадзіўся — невядома, а годам з'яўлення на свет называецца 1588-ы. Нібыта яго продкі паходзілі з Дарагабужскага павета Смаленшчыны. У 1425 годзе перайшлі на службу да вялікага князя маскоўскага Васіля II. Па іншых звестках гэта адбылося ў 1445 годзе.

Пры цараванні Барыса Гадунова жылі ў Маскве. Аднак — зноў загадка — чагосьці не паладзілі з ім. Хоць пасварыліся, відаць, не настолькі, каб за непаслушэнства быць пакаранымі. Таму, сабраўшы свае няхітрыя пажыткі, падаліся ў Вялікае Княства Літоўскае. Гэта таксама на карысць таго, што там знаходзілася іх малая радзіма. У цяжкую жыццёвую хвіліну часта цягне туды.

Відаць, спыніліся на тэрыторыі цяперашняй Новагародчыны. Можна, і Піншчыны. Ускосна гэта пацвярджае тое, што адзін з іх у жонкі ўзяў ліцвінку. Яна належала да старажытнага шляхецкага роду Война-Ясянецкіх. Продкамі яго былі віцебскія баяры Рамейкавічы. Сын аднаго з іх у сярэдзіне XVI стагоддзя слугаваў княгіні Астрожскай і яе другому мужу Альбрэхту Ляскаму. Валодаў невялікім маёнткам Ясянец на рацэ Сэрвач. А гэта тагачасны Новагародскі павет. Звалі яго Войнам. Ад яго і пайшоў род Войнаў-Ясянецкіх. Былі ў іх і землі на Піншчыне.

Война-Ясянецкія ў ВКЛ з'яўляліся людзьмі даволі вядомымі. А род Дубенскіх на гэты час збяднеў. Андрэй быў апошнім сынам у сям'і аднаго з яго прадстаўнікоў — Ануфрыя. Калі бацькі памерлі, выхоўваўся ў сваякоў. Хто яны — сказаць не бярэся. Ды і не яны паўплывалі на яго лёс, а далёкі родзіч Якаў Хрыпуноў.

Якаў Ігнацьевіч выходзец са старажытнай маскоўскай шляхты. З Дубенскімі парадніўся, бадай, калі яны жылі ў Масковіі. У 1622 годзе стаў енісейскім ваяводам. Дарэчы, першым, пасланым з Масквы ў Сібір. Андрэй Дубенскі ў гэты час служыў у Казанскім прыказе, што займаўся далейшым асваеннем сібірскіх зямель. Гэта ўваходзіла і ў задачу Якава Хрыпунова. Пакольнік пакарэнне Сібіры ішло ўсё актыўней, патрабаваліся новыя астрогі. А іх шмат дзе яшчэ не было. Адсутнічаў астрог і ў Цюлькінай зямельцы. Пазней яе назвалі Качынскай. Па назве ракі Качы. Мясцовае найменне Ізыр-су.

Цюлькінай зямелькай называлася мясцовасць на Сярэднім Енісеі. Яе першым уладальнікам быў арынскі князёк Цюлька. Распаўсюджаны і варыянт Цюльге. Пражывалі ў гэтай мясцовасці плямёны арынцы і ачыны. Да прыходу рускіх яны плацілі даніну заходне-мангольскаму Алтын-хану. З гэтым змірыліся. І раптам з'явіліся новыя ахвотныя стаць гаспадарамі. Першапраходцы разумелі, што сутыкнуцца з незадаволенасцю. Без пабудовы астрага ў Цюлькінай зямельцы не замацавацца. Ён неабходны быў і для аказання дапамогі тым, якія ўжо былі — Енісейскі, Томскі, Кавальскі. Асаблівую небяспеку ўяўлялі кіргізскія плямёны. Тады кіргізамі называлі і казахаў. У параўнанні з іншымі качэўнікамі яны былі не толькі шматлікія, але і найбольш агрэсіўныя і ваяўнічыя.

У разведку Якаў Ігнацьевіч адправіў Андрэя Дубенскага. Узяў ён з сабой найбольш надзейных людзей. Ехалі верхам на конях вынослівых, да доўтага шляху звыклых. Пры падліку пройдзенага карысталіся паняццем «дзень коннага шляху». Вынослівы конь за гэты час мог прайсці ўёрст семдзесят. Але бездарожжа стрымлівала рух. Ды ўёрст пяцьдзесят за дзень усе адно пераадолялі.

Спыніліся ў вусці ракі Качы. Сёй-той прапаноўваў пасля начоўкі прадоўжыць шлях. Аднак Андрэй Ануфрыевіч быў іншай думкі. Яшчэ плывучы па Енісеі, заўважыў, наколькі ўрадлівая тамашняя зямля. Даліны з абодвух бакоў пралягаюць далёка за гарызонт. Там жа, дзе стаялі густыя лясы, выходзілі дзікія козы, ласі. Не баючыся людзей, зацікаўлена назіралі за імі. Качэўнікі, якіх часам бачылі на берагах, таксама не спяшаліся хаватца. Па іх спакоі адчувалася, што гэта не кіргізы.

Навакольная мясцовасць, прарэзаная ярамі, выклікала ў памяці ўспаміны з гадоў маленства. У сваіх родных мясцінах таксама неаднойчы бачыў падобныя малюнак. Яры за доўгі час месцамі як бы змялілі,

Фота з сайту mk.ru

Андрэй Дубенскі.

уціскаліся ў зямлю. А з абодвух бакоў, наадварот, берагі іх узмацняліся. Зарасталі кустоўем і дрэвамі.

Заўважыў і тое, што асабліва ўразіла. Абрывісты бераг Качы нагадваў маляўнічае палатно. На ім таксама суседнічалі розныя колеры. Але пераважаў чырвоны. Робячы справаздачу аб паездцы, выказаўся так: «...на яру место угоднее, высоко и красно, и лес близко всякой есть, и пашенных мест и сенных покосов много, и государев де острог на том месте поставит мочно».

Пасля вяртання ў Енісейск паказаў Якаву Хрыпунову чарцёж мясцовасці. Якаў Ігнацьевіч папрасіў больш падрабязны для Табольскага намесніцтва. А цару Міхаілу Фёдаравічу паслаў данясенне пра вынікі паездкі. У Маскву хутка наведваўся і Андрэй Дубенскі. Цар пагадзіўся з размяшчэннем у Цюлькінай зямельцы яшчэ аднаго астрага. Загадаў прызначыць начальнікам Дубенскага. У гэтым загадзе Цюлькіна зямелька ўпершыню была названа Качынскай.

Табольскі намеснік князь Дзмітрый Трубяцкой параіўся з бывалымі казакамі, як лепш падрыхтавацца да экспедыцыі. Яны прапанавалі стварыць атрад з 500 чалавек, забяспечыўшы ўсімі запасамі на два-тры гады. Але ўдалося набраць толькі 303 чалавекі. З імі ў 1627 годзе Андрэй Ануфрыевіч пакінуў Табольск.

Зазімавалі ў Енісейску. А па вясне паплылі па рацэ да вусця Качы. Прыбылі ў яго ў ліпені 1628 года. І адразу ўпэўніліся, што спакойнага жыцця не будзе. Кіргізы напалі, калі ўзводзілі першыя ўмацаванні. Аднак атрымалі належны адпор. Пасля гэтага доўга не паказваліся. Атрад, усцешаны перамогай, прадоўжыў будаваць умацаванні. Завяршыўшы іх, прыступілі да ўзвядзення астрага. Пачалі работу 6 жніўня 1628 года, а ўжо 18-га закончылі.

Гэты быў няправільны чатырохкутнік. Яго яшчэ называюць выпуклым. А больш дакладная назва — трапецыя. Па акружнасці — больш чым 191 сажань. Па цяперашнім вымярэнні — каля 410 метраў. Крапасныя сцены мелі вышыню больш як тры метры. На іх было пяць вежаў: Качынская, Вугальная, Быкаўская, Спаская і Вадзяная. Вышыня іх вагалася ад 18 да 20 метраў. Тры вежы выступалі на 2—3 метры наперад. Каб пры з'яўленні праціўніка ўдарыць з іх, не чакаючы яго блізкага падыходу. А заўважыць яго было няцяжка. Астрог акружалі палаткі, лугі. Калі ж ворага не спыняць воі трох вежаў, ён адразу сутыкнецца з ровам глыбінёй тры метры, а шырынёй — каля дзесяці. Вадой не запоўнены, але на дне яго знаходзіўся частакол з доўгіх заостраных бярвенняў.

На подступах да астрага ў некаторых месцах быў раскіданы часнок. Гэта спецыяльная вайсковая загарода з некалькіх зоркападобных штыроў. Даўжыня іх каля пяці сантыметраў. А таўшчыня ў аснове да аднаго сантыметра. Яны вострыя і заканчваюцца зазубрынамі. Чымсьці нагадваюць рыбалоўныя кручкі, накіраваныя ў розныя бакі. Калі кінуць іх на зямлю, адзін штыр будзе «глядзець» уверх. Астатнія складуць апору. Раней такі часнок выкарыстоўвалі супраць варожай конніцы, яшчэ раней — супраць баявых сланоў і вярблюдаў. Эфектыўны ён і супраць пяхоты.

Унутры астраг нагадваў невялікае пасяленне, прыстасаванае для пастаяннага жылля. У 30 хатах жылі казакі. У кожнай — па дзесяць чалавек. У свірне захоўвалася зерне. Былі памяшканні і для некаторых іншых прыпасаў. Зімой у іх утрымлівалі загадзя нарыхтаваную дзічыну, адлоўленую рыбу. Захоўвалі сушаныя і марынаваныя грыбы, розныя саленні. Летам, а таксама вясной і ранняй восенню ў гэтым неабходнасці не было. Далёка ісці не трэба, усе таежныя і рачныя багацці самі ў рукі просяцца.

Акрамя казакоў, жылі ў астрозе і служылыя. Гэта былі добраахвотнікі з Урала і Заходняй Сібіры, якія вырашылі памянць месца свайго жыхарства. Яны сталі першымі краснаярцамі. Па прыездзе многія з іх з'яўляліся абаронцамі астрага. Неслі каравульную службу. Пры набліжэнні праціўніка адбівалі яго напады. Некаторыя аб'язджалі вакольных мясціны, збіраючы ў туземцаў ясак. Не цураліся і мірнай працы. Яе ставала, калі адчыніліся млыны, розныя майстэрні. Атрымлівалі за гэта «государево жалованье».

Аднак не ўсё было ідэальна. Новы астрог і тыя, што існавалі дагэтуль, збіралі ясак, па сутнасці, на адной і той жа тэрыторыі. Хай сабе і вялікай, але гэтаму ў Енісейскім астрозе не абрадаваліся. Новакачынскі астрог, як тады ён называўся, забяспечваўся праз яго. Вясной 1629-га склалася крытычнае становішча са збожжам. Па яго ў Енісейск адправіўся атаман Иван Купцоў. Аднак вярнуўся ні з чым. Казакі ўзбунтаваліся і забілі яго.

Пачалі шукаць вінаватага. Ва ўсім абвінавачалі енісейцаў. Калі б у цяжкую хвіліну яны крыху дапамаглі суседзям, забойства не адбылося б. Але енісейскі ваявода Аргамакаў з гэтым не пагадзіўся, аб чым і паведаміў у Маскву. Прычыну ён бачыў у... стварэнні Новакачынскага астрага. Існаванне яго лічыў немэтазгодным. У нечым праўда была на яго баку. Енісейскі астрог за год сабраў ясаку на 5000 тысяч рублёў, а Новакачынскі — усяго на... 170. У Маскве загадалі яго ліквідаваць а з Андрэем Дубенскім — разабрацца.

Уратавалі Новакачынскі астрог і Андрэя Ануфрыевіча качэўнікі. Яны, як ніколі дагэтуль, не давалі спакою ні Енісейскаму, ні іншым астрогам. Таму рашэнне аб закрыцці адмянілі, а з Дубенскага знялі абвінавачанне.

Вярнуўся ў Маскву, атрымаў шляхецкае званне. У 1631 годзе перасяліўся ў Сярэдняе Паволжа. У Курмышскім павеце атрымаў невялікі маёнтак. Праз два гады ўзяўся за зброю. Адбылося гэта падчас набегу крымскіх татар на Маскву. Камандаваў аб'яднаным атрадам апалчэнцаў і стральцоў. Памёр каля 1640 года.

Заўважыў і тое, што асабліва ўразіла.

Абрывісты бераг Качы нагадваў маляўнічае палатно. На ім таксама суседнічалі розныя колеры. Але пераважаў чырвоны. Робячы справаздачу аб паездцы, выказаўся так: «...на яру место угоднее, высоко и красно, и лес близко всякой есть, и пашенных мест и сенных покосов много, и государев де острог на том месте поставит мочно».

А 30 жніўня 1997 года назаўсёды вярнуўся ў Краснаярск. Не мог не вярнуцца. Ён не толькі заснаваў адзін з найбольш вялікіх сучасных гарадоў Расійскай Федэрацыі, але і даў яму менавіта такое імя. Дагэтуль назвы пасяленняў прывязвалі да рэк, дзе яны заснаваны. Значыць, будучы горад павінен быў быць Верхнеенісейскам ці Качынскам. Краснаярскам жа стаў дзякуючы таму, што Андрэй Дубенскі даў яму назву Красны Яр.

Помнік гародчыку ўстаноўлены на тым месцы, адкуль паслаў цару грамагу са словамі захаплення гэтай мясцінай. З пастамента на Пакроўскай гары, колішняй сопцы Кум-Тыгей, Андрэй Дубенскі, увасоблены ў бронзе, позірае сваім акідвае наваколле.

Устаноўлены ў Краснаярску і помнік свяціцелю Луку, архіепіскапу Крымскаму і Сімферопальскаму. Толькі каля Архірэйскага дома. У міру ён быў Валянцінам Война-Ясянецкім. Знакаміты хірург, пэўны час працаваў у Краснаярску. Святы Лука з'яўляецца апекуном медыцыны. Некаторыя ўрачы перад складанай аперацыяй звяртаюцца да яго па дапамогу. Моляцца перад яго іконай. Нярэдка так робяць і хворыя.

Андрэй Дубенскі і Валянцін Война-Ясянецкі жылі ў розныя эпохі. Паміж імі пралягло каля чатырох стагоддзяў. Аднак яны па-свойму пазнаёміліся ў Краснаярску. Дарэчы, там ёсць вуліца, якая носіць імя Дубенскага.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Горкі вырай

На 68-м годзе пайшоў у вечнасць вядомы паэт Ні перакладчык, наш выдатны сябар Мікола Мятліцкі — лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1986), Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь імя Янкі Купалы (1998), прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» (2013), міжнароднай літаратурнай прэміі «Алаш» (2017), заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь (2019).

Нарадзіўся пісьменнік 20 сакавіка 1954 года ў вёсцы Бабчын Хойніцкага раёна ў сялянскай сям’і. У 1977 годзе скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. У 1977—1983 гг. працаваў у штогодніку «Літаратура і мастацтва», у 1983—2002 гг. — у выдавецтве «Мастацкая літаратура». З 2002 да 2014 года быў галоўным рэдактарам часопіса «Полымя».

Першыя вершы Міколы Мятліцкага надрукаваны ў 1969 годзе ў хойніцкай раённай газеце «Ленінскі сцяг». Ён аўтар кніг «Абеліск у жыцце» (1980), «Мой дзень зямны» (1985), «Ружа вятроў» (1987), «Горкі вырай» (1989), «Шлях чалавечы» (1989), «Палескі смутак» (1991), «Блаславенне» (1991), «Няправільныя санкі» (1991), «Чаканне сонца» (1994), «Бабчын» (1996), «Хойніцкі сшытак» (1999), «Жыцця глыбінныя віры» (2001), «Замкнёны дом» (2005), «На беразе маім» (2010), «Цяпло буслінага крыла» (2010), «Чалавек падымае неба» (2012), «Мой боль вырастае да зор» (2016) і іншых.

Сваю кнігу «Бабчын» паэт прысвяціў роднай вёсцы, адселенай пасля Чарнобыльскай катастрофы 26 красавіка 1986 года. Выдаў кнігу «Пад крыламі дракона» (2012) з перакладамі на беларускую мову твораў 100 кітайскіх паэтаў з IV стагоддзя да н. э. да XX стагоддзя н. э. А таксама кнігу вершаў класіка казахскай літаратуры Абая «Стэпавы прастор» (2010).

Мікола Міхайлавіч быў актыўным у грамадскім жыцці, часта выступаў перад чытачамі ў розных кутках любай яго сэрцу Беларусі. Адкрываў і падтрымліваў маладыя таленты. Як член прэзідыума і праўлення СПБ імкнуўся, каб літаратурнае жыццё было ў рэчышчы жыцця ўсёй краіны. Балюча ўсведамляў такую горкую страту.

Памяць пра выдатнага сябра, таленавітага пісьменніка і цудоўнага чалавека назаўсёды захаваецца ў нашых сэрцах.

Прэзідыум Саюза пісьменнікаў Беларусі

Чуў сэрцам

Выступаючы ў Мінску ў верасні 2008 года на Першым форуме пісьменнікаў і культуралагаў «Культурная спадчына ў дыялогу традыцый», тагачасны галоўны рэдактар часопіса «Полымя», лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Мікола Мятліцкі адзначыў важнасць і каштоўнасць таго, чым мы напоўнім нашы літаратурныя адносіны, як выбудуем дыялог, паважаючы свае нацыянальныя карані.

Перакладчык вершаў вялікага Абая Кунанбаева на беларускую мову Мікола Мятліцкі расказваў аўтару гэтых радкоў, дорачы паэтычны зборнік Абая на беларускай мове з кранальным надпісам: «На памяць аб роднай Беларусі», што ён не афішыраваў сваю працу. Рабіў пераклады і седзячы за рабочым сталом, і ў камандзіроўках: «Патрошку перакладаў, унікаў у вялікую сутнасць паэзіі мудраца. Пераствараў вершы, якія па часе напісаны дзесьці супадлі з датамі нараджэння нашых класікаў — Янкі Купалы і Якуба Коласа. Гэта вершы 80-х гадоў ужо пазамінула стагоддзя. І такая акалічнасць надавала мне творчых сіл...»

Першы верш Абая «Калі змоладу гонар бярог» Мікола Мятліцкі пераклаў на беларускую мову да літаратурнага вечара, прысвечанага 165-годдзю вялікага паэта. Вечар у Доме дружбы вёў ён сам. Па прапанове А. Смірнова стаў пераствараць падборку вершаў Абая для часопіса «Полымя», дзе пад рубрыкай «Галасы свету» друкуюцца пераклады з сяброўскіх літаратур. Гэтая традыцыя, заснаваная Максімам Танкам, які васьмнаццаць гадоў ўзначальваў «Полымя», важная для нацыянальнага прэстыжу.

У дзясятым нумары часопіса за 2010 год апублікаваны пераклады трынаццаці вершаў Абая на беларускую мову і кароткі «Слоўнік». Папярэднічае паэтычным перастварэнням невялікі ўступ «На грунце Абая» Алеся Карлюкевіча: «Абай у апошняе дзесяцігоддзе па-новаму загучаў на сваёй Радзіме, па-новаму ўваходзіць у кантэкст сусветнай культуры».

Я ў сваёй манаграфіі «Абай і міжкультурны дыялог ХХІ стагоддзя» з вялікім задавальненнем цытую Міколу Мятліцкага, які расказваў: «Чым больш учытваўся я ў геніяльныя радкі Абая, тым больш і больш яны мне падабаліся. Асабліва пераклады на рускую мову сапраўднага майстра слова Усевалада Раждзенственскага зварухнулі маё жаданне зрабіць пераклады на беларускую. Мне здавалася, што вершы Абая толькі створаны, быццам яны толькі што шчыра выдыхнуты ўсёй паўнатай чалавечых пачуццяў, нават чулася само біццё сэрца паэта. Такімі жывымі і сучаснымі мне яны бачыліся».

Кожны паэт і перакладчык бачыць у паэзіі Абая сваё, роднае і блізкае яму. «Паэтычны свет Абая геніяльна прасты — на палатне неабсяжнага стэпу звычайнымі фарбамі жыцця ўзноўлены няпросты лёс роднага народа. Як усё гэта сугучна творчасці нашага Янкі Купалы! І мне захацелася пачуць Абая, — падкрэсліў беларускі паэт, — у сучасным дасканалым падрадкавым перакладзе,

Мікола Мятліцкі 14 верасня апошні раз прыходзіў у выдавецтва «Мастацкая літаратура», дзе адпрацаваў больш чым дваццаць гадоў. Мы разам з Алесем Бадаком угаварылі Міколу напісаць успаміны. Напачатку наш сябра аднекаваўся, гаворачы, што пісаць яму іх рана. «Ну тады напішы пра сваю працу ў “Полымі”. У наступным жа годзе часопісу будзе 100 гадоў...» — прапанаваў я. Мятліцкі даў згоду.

Праз тыдзень-другі я патэлефанаваў Міколу і даведаўся, што ўспаміны пра дзяцінства ўжо ёсць. «Сполахі даўніх зарніц» былі надрукаваны ў дзясятым нумары «Полымя».

Хуткая публікацыя натхніла Міколу, і ён напісаў пра сваю вучобу на фільмаку «Універсітэт». Будзе ў «Полымі» № 12. Паспеў ён згадаць і працу ў «ЛіМе», назваўшы матэрыял «Літаратура і Мастацтва». Праўда, рукапіс не wysлаў.

У планах Міколы Міхайлавіча былі ўспаміны пра выдавецтва «Мастацкая літаратура» і «Полымя». На жаль, ужо Мікола Мятліцкі болей ніколі нічога не напіша Тут, на зямлі, дзе ён нарадзіўся і пражыў багатае на творы жыццё...

БАЛАДА МІКОЛЫ МЯТЛІЦКАГА

(20.03.1954— 27.11.2021)

Ты ідзеш дзяжурным па планеце,
Рыфмамі мацуеш кожны крок,
І табе твой Бабчын з неба свеціць,
І найболей — з хаты аганёк,
Дзе народжаны быў ты, дзе маці
Для цябе спявала ў час дажджоў.
І жыве ў табе, як птушка, шчасце,
І жыве ў табе, як верш, любоў.
Ты ідзеш. Твой човен за табою
Землякі нясуць, нібы твой дом.
І туман, як вечнасць, над ракою,
І трава напоўнена святлом
Продкаў нашых і твайго Палесся.
Ты ідзеш і ведаеш, куды.
І анёлы лётаюць над лесам,
Сеюць кропелькі жывой вады,
Каб твой лес не высах і ніколі
Не зрабіўся чорнаю сцяной.
Ты ідзеш па небе, як па полі,
І натхненне, як душа, з табой.
І бліжэй, бліжэй твой любы Бабчын,
І цячэ, як Млечны Шлях, рака.
І ўсё чуеш ты і ўсё зноў бачыш,
І ўсё пішаш — аж баліць рука...

Бывай, Мікола! Пухам табе зямля!

Віктар ШНІП

Святлана Ананьева і Мікола Мятліцкі, 2016 г.

яго мудраслоўі ўжо на сваёй роднай мове, шукаючы самыя дакладныя адпаведнасці. Азіраў зрокам уяўлення яго стэп, сустракаў кожную творчую раніцу каля казахскіх юрт. Бачыў, як лёсавызначальна пераклікаецца тага часнае жыццё казахаў з нашым беларускім — імкненнем да лепшай долі. І гэта творчае шчасце: нанова пераасэнсаванае тое, чым жыў сапраўдны Паэт, што ён пастараўся данесці суайчыннікам і ўсяму свету. Я прыйшоў да яго ў новым часе з шырот гэтага свету, таму з непрыхаванай увагай стараўся пачуць яго кожную думку, адраджэньце яе ў родным слове», — дзяліўся перакладчык.

Разважанні Міколы Мятліцкага захапляюць яго пранікненнем у свет Абая, паэт-перакладчык знаходзіць агульнае ў казахскай і беларускай паэзіі, бачыць іх накіраванасць у будучыню. Кнігу перакладаў Абая на беларускую мову ўпрыгожвае дарчы надпіс перакладчыка: «Дарагой Святлане на памяць аб роднай Беларусі». «Вашаму залатому пяру — залатых кніг», — пажодаў калісьці М. Мятліцкі ўдзельнікам Дня беларускага пісьменства. Кнігі, напісаны залатым пяром Міколы Мятліцкага, застануцца навечна ў гісторыі беларускай літаратуры.

Святлана АНАНЬЕВА
(Алматы, Казахстан)

Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь глыбока смуткуе з прычыны смерці былога рэдактара часопіса «Полымя», лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, паэта, перакладчыка Мікалая Міхайлавіча МЯТЛІЦКАГА і выказвае шчырыя спачуванні яго родным і блізкім.

Супрацоўнікі выдавецтва «Мастацкая літаратура» смуткуюць з прычыны смерці свайго былога супрацоўніка, вядомага паэта Міколы МЯТЛІЦКАГА і выказваюць шчырае спачуванне яго сям’і.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское Садзяленне СПБ глыбока смуткуюць з прычыны смерці вядомага паэта і перакладчыка, лаўрэата Дзяржаўнай літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы, заслужанага дзеяча культуры Беларусі Мікалая Міхайлавіча МЯТЛІЦКАГА і выказваюць шчырыя спачуванні яго родным і блізкім.

Рэдакцыя часопіса «Полымя» глыбока смуткуе з прычыны смерці вядомага паэта, былога галоўнага рэдактара выдання Міколы МЯТЛІЦКАГА і выказвае шчырае спачуванне яго родным і блізкім.

Простыя рэчы

Калі хобі падказвае сюжэты

Настасся Нарэйка — аўтар зборніка вершаў «Магдэбургскае права маёй душы», шматлікіх публікацый лірыкі і прозы ў перыядычным друку. Яе творчасць адлюстроўвае разнастайны свет трапяткой, пяшчотнай, але ў чымсьці непакіслай жанчыны, для якой існаванне азначае любоў. Настасся ўпрыгожвае свой дом вырабамі, звязанымі шыдэлкам, дорыць іх блізім і сябрам. Што яна знаходзіць у аднастайнай, на першы погляд, працы — пра гэта сённяшняя размова.

— Наста, раскажы, калі ласка, як ты навучылася вырабляць гэтую прыгажосць — сурвэткі, пяшчотныя, як ранішняе шэрань, як марская пена?

— У дзяцінстве я назірала за тым, як вяжа пруткамі мая бабуля, і аднастайныя рухі (насамрэч за імі — вялікая праца памяці і пільная ўвага) зачароўвалі мяне. Асабліва цікава было глядзець, як з некалькіх рознакаляровых клубкоў нараджалася адно сцэльнае палатно з пэўным узорам.

У малодшых класах наведвала заняткі вязальнага гуртка, дзе мы, дзяўчынкі, засвойвалі азы. Было няпроста, нітка блыталася, нацяжэнне яе было занадта моцным — не прасунеш шыдэлак, але ўсё гэта мы старанна пераадольвалі.

Помню, як аднойчы вырашыла да Новага года звязаць маме жоўты шалік у падарунак. Вязала яго таемна, калі ніхто не бачыў (сюрпрыз!), вельмі старалася, спяшалася, ажно мазоль на сярэднім пальцы правай рукі ад шыдэлка займела (ён, дарэчы, і сёння ёсць — і ад ручкі, якой пішу, і ад шыдэлка). Нарэшце шалік быў скончаны! Паспела! Вось толькі... у працэсе вязання ён звужыўся. Крыўдна было да слёз, але я разумела, што сама вінаватая, згубіла недзе петлі. Давялося абвязаць, атрымалася не так прыгожа, як магло б быць, але маме, калі яна знайшла шалік пад ёлкай, спадабалася.

Потым былі ўрокі працы, якія я любіла без памяці. Часам нават думала: як несправядліва, што фізкультура

Фота з асабістага архіва Н. Нарэйкі.

Настасся Нарэйка.

ночкі, ёлачкі, рукавічкі, сняжынкi, якія вешаю на фіранкі і прыклеіваю да паштовак, што адпраўляю па пошце, «апраана» звычайныя шарыкі ў вязанае «адзенне».

Гэтай восенню адолела першы ў маім жыцці вялікі шалік з махрой прыёмнага ружовага колеру.

— Каб зрабіць такі шэдэўр, трэба гадзінамі сядзець і выконваць аднастайную працу. На такое здольны далёка не кожны. Як табе гэта ўдаецца?

— Вязанне толькі для назіральніка здаецца аднастайным. Насамрэч узор увесь час мяняецца. Бываюць такія «сюжэтыныя павароты», што іх паслядоўнасць не ўдаецца запамніць. Даводзіцца падглядаць у схему. Гэта патрабуе адказнасці (быў момант, калі вязала абрус на стол, вялі-і-ікі, і заўважыла памылку ва ўзоры, давялося да таго месца распускаяць — аж 20 радоў!). Гэта цікава. Трымае ў напружанні. І разам з тым вельмі хвалюе, калі, здавалася б, бессэнсоўныя слупкі з накідамі, паветраныя петлі і піко (адны словы як музыка!) пераўтвараюцца ў шыкоўны, вытанчаны ўзор, падобны на марозныя малюнкі на акне.

Да таго ж працэс супакойвае, дапамагае выкінуць з галавы надакучлівыя думкі. Гэта медытацыя ў нейкім сэнсе.

— Што дае такое захапленне для літаратурнай творчасці?

тры разы на тыдзень, а праца — толькі два... Чаму б не наадварот? На тых уроках мы і шылі, і гатавалі, і вышывалі, і вязалі.

У гады студэнцтва было не да хобі. А вось калі пачала працаваць, успомніла пра вязанне, выпісала цудоўны часопіс з узорамі сурвэтак. І сёння захоўваю стосік нумароў.

Сурвэткі звычайна дару знаёмым і сябрам, толькі перад тым абавязкова цікаўлюся, ці падабаюцца чалавеку такія рэчы. Быў сумны вопыт, калі маёй бела-ай сурвэткай, падоранай на дзень нараджэння, выціралі пыл.

Акрамя сурвэтак вяжу закладкі ў кнігі (усе мае любімыя ўжо абзаваліся імі), прыхваткі, букецікі кветак, брошкі, упрыгажэнні для навагодняй ёлкі (зважэння, выціралі пыл.

— Аднойчы я звязала белая анёла, павесіла яго на нітцы на ключ, якім зачыняецца шафа, а потым неяк сама сабой нарадзілася навагодняя казка «Анёл, які ледзь не застаўся без крылаў». Яна друкавалася ў ЛіМе.

Пазней гэтую казку я не раз расказвала дзецям на сустрэчах у школах. І заўсёды бяру з сабой таго самага анёла.

А яшчэ помню, як падчас адной такой сустрэчы дзяўчынка з брэсцкай школы, якая ведала з інтэрв'ю, што я вяжу шыдэлкам, прынесла мне ў падарунак серабрыста-фіялетавае пчолаку, звязаную ўласнаручна. Вельмі кранальны момант! Пчолака захоўваецца ў маёй скарбонцы.

Калаж Святланы Таргонскай.

А яшчэ заўважыла, што чаргаванне элементаў узору нагадвае рытмічную пабудову верша. Адзін прапушчаны элемент — і «малюнак» сурвэткі сапсаваны, адно памылковае слова — і верш рассыпаецца.

— Сурвэтку сапраўды можна параўнаць з вершам: у ёй павінны быць вытрыманы памер, сіметрыя, гармонія... А якая праца больш складаная: напісаць верш ці звязаць прыгожую сурвэтку?

— Напісаць верш. Бо ў гэтай справе нельга карыстацца гатовымі схемамі. Калі хочаш стварыць нешта сапраўды СВАЁ.

Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Дзівосы сусвету

Праграма «Літаратурная анталогія» на канале «Культура» Беларускага радыё прапануе працяг рамана Фёдора Дастаеўскага «Злачынства і пакаранне» (да 200-годдзя з дня нараджэння класіка рускай літаратуры) у выкананні Алега Вінарскага. У «Радыёбібліятэцы» гучыць апавесць Людмілы Рублёўскай «Пярсцёнак апошняга імператара», чытае Маргарыта Захарыя. У вячэрнім эфіры выхадных у праекце «Літаратурныя гісторыі» слухачоў чакаюць апавяданні беларускіх і замежных аўтараў. Для аматараў паэзіі праграма «Працулым радком» гэтым разам прапануе вершы Міколы Маляўкі.

Змест праграмы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складуць дзве часткі радыёспектакля «Завеі, снежань» паводле аднайменнага рамана Івана Мележа. Юныя прыхільнікі мастацкага вясчання ў праекце

«Дзіцячы радыётэатр» пачуюць кампазіцыю паводле англійскіх народных казак «Дзівосы з Брытаніі». Чытанні ладзяцца па буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Гэтымі днямі гучыць твор Паўла Місько «3 кім пайсці ў разведку». Што вечар у 21.00 — «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю і сераду на «Культуры» выйдзе радыёверсія тэлеперадачы Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы». Гэтым разам — гутарка з паэтам Рагнедам Малахоўскім.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

4 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Ісаака Давідовіча (1911—1993), жывапісца, графіка.

4 снежня — 100 гадоў з дня нараджэння Рыгора Клікушына (1921—2014), графіка.

5 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Рыбальчанкі (1911—2002), балетмайстра, дзеяча самадзейнага мастацтва, народнага артыста БССР.

5 снежня — 90 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Мурашвера (1931—2017), мастака дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

7 снежня — 140 гадоў з дня нараджэння Янкі Сваяка (сапр. Мар'ян Фальскі; 1881—1974), перакладчыка, публіцыста, педагога, грамадскага дзеяча. Пісаў на польскай і беларускай мовах. Жыў у Варшаве.

7 снежня — 80 гадоў з дня нараджэння Васіля Ліцвінкі (1941—2007), беларускага фалькларыста.

8 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Іосіфа Васілеўскага (1911—1994), расійскага і беларускага паэта, акцёра, перакладчыка.

8 снежня 95-годдзе адзначае Раіса Асіпенка, спявачка, заслужаная артыстка БССР.

9 снежня — 130 гадоў з дня нараджэння Максіма Багдановіча (1891—1917), паэта, перакладчыка, літаратуразнаўца, прэзаіка.

9 снежня — 90 гадоў з дня нараджэння Генадзя Токарава (1931—2015), беларускага

акцёра, заслужанага артыста БССР.

9 снежня 85-годдзе адзначае Жанна Габа, піяністка, канцэртмайстар, педагог, заслужаная артыстка Бурацкай ССР.

9 снежня 85 гадоў спаўняецца Леаніду Салаўёву, графіку.

9 снежня — 45 гадоў з дня ўтварэння (1976) Беларускага дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту.

10 снежня — 70 гадоў з дня нараджэння Алеся Каско (1951—2017), паэта.

10 снежня 85 гадоў спаўняецца Віталю Кірпічэнку, члену Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ глыбока смуткуюць з прычыны смерці паэтэсы Людмілы Васільеўны ЗАБАЛОЦКАЙ і выказваюць шчырыя спачуванні яе родным і блізім.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзеі
Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жанна Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziasda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захаравы, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziasda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падлісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
02.12.2021 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 639

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 3133
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэзюмуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

